

קסמה של לאוס

פברואר - מרץ 2007

יומן מסע מאת אפרת נקש ©

1	.....לקראת הנסיעה
1	.....הכנות לנסיעה
3	.....הטיסה ללאוס
4	.....מסעות בלאוס
4	.....מיינטיאן צפונה ללואנג נמתה
6	.....ואנג ויאנג
7	.....לואנג פרבנג
10	.....בין כפרי השבטים ההרריים בצפון-מערבה של לאוס
11	.....לואנג נאמתה
13	.....מונג סינג
14	.....מונג נוי
16	.....צפונה לפונגסלי ודרומה ממנה
18	.....חווית הגיבון
20	.....סיומו של טיול מדהים
21	.....נספח - טבלת פעילויות ועלויות

לקראת הנסיעה

רמי, שאיתו טיילתי בקבוצה בעמק הנילוס מצרים, הציע לי להצטרף אליו לטיול במזרח הרחוק לקמבודיה, וייטנאם, לאוס ותאילנד. שמה של לאוס הדליק אותי. שמעתי כל כך הרבה על המקום הקסום הזה, בו התיירות עדיין לא קילקלה את התושבים השלווים. בהרבה מקומות המסחר והתיירות מאיצים תהליך של גלובליזציה, המטשטש מאפיינים מיוחדים. בלאוס אוכל לפגוש שבטים ייחודיים בכפרים מקוריים. השונות מרתקת אותי, ורב הגוניות נפלאה בעיני. בתחילה היססתי, שכן חיפשתי עבודה וחששתי שבגלל הנסיעה אפספס הזדמנויות. במחשבה שנייה הבנתי שאוכל להשתמש באותם סוגי תקשורת, אימייל וטלפון, מלאוס כמו מהבית.

הכנות לנסיעה

קראתי שהכניסה מתאילנד ללאוס נוחה. כשהחלטתי להצטרף, כשבועיים לפני יציאתו של רמי, הוא כבר הזמין כרטיסי טיסה לבנגקוק לסוף ינואר, והזמנתי כרטיסים לאותן טיסות. לנסיעה ללאוס לא נדרשות הכנות מרובות.

רמי מצא שבסניף "למטייל" בתלפיות בירושלים מתוכננת הרצאה על לאוס, ונסענו לשמוע את ד"ר צביקה קנריק, מחבר הספר "לטייל בלאוס". שימח אותי לגלות שאין צורך להסחב עם שק שינה. איזה כיף, הולך להיות לי תרמיל קליל ופנוי. בנוסף הבנו שההוצאות הצפויות הן כ-US\$100 לשבוע ליחיד.

ביקרתי במרפאת הבריאות המחוזית כדי לקבל אישור שאני לא זקוקה לחיסונים נוספים, שכן כל החיסונים הנדרשים היו עדיין בתוקף מנסיעות קודמות. עלתה שאלת החיסון למלריה. אנו מגיעים בעונה היבשה, כמות היתושים אז קטנה מאד, ולכן סכנת ההדבקות במחלה נמוכה. למרות זאת רמי ואני החלטנו ליטול מפלוקין (Mefloquine) למניעה, והתחלנו לבלוע טבליות שבועיים לפני היציאה מהארץ, בידיעה שאם נרגיש תופעות לוואי, נפסיק. בנוסף כמובן שבלאוס נקיפיד לישון בתוך כילה, ונתמרח בחומר דוחה יתושים (שהוא יעיל גם מפני קדחת הדנגי, Dengue Fever).

ערכתי בדיקות דם ושתן, וקיבלתי אישור שאני בריאה. איזה יופי, הכל מוכן ליציאה.

בשבת, יום לפני ההמראה, חשתי נימול בפנים, ויחסתי זאת לתופעת לוואי של המפלוקין (יום לאחר נטילת הטבלייה השנייה). למחרת בבוקר ביקשתי לפגוש את רופא המשפחה, אולם המזכירה לא הסכימה לקבוע לי

תור לאותו יום בתואנה שיש עומס, על אף שציינתי שאני טסה באותו היום, והציעה שאשוחח עם הרופא בטלפון. לדעת הרופא הנימול היה תופעת לוואי, ולכן המליץ על הפסקת נטילת המפלוקוין, והצטיידות במלרון לטיפול אם אדבק במחלה. הרופא הסביר לי שאם במשך יומיים יהיה לי חום גבוה, ולא יכאב לי שום דבר כגון גרון או אוזניים, כנראה שנדבקתי במלריה, ועלי לטול את המלרון במינון טיפולי.

באותו יום אהח"צ, הוא יום הטיסה, התקשר איל, בני הבכור שהוא סטודנט לרפואה בשנה הששית, לברר מה קורה עם הנימול, וסיפרתי לו שהוא הפך ללחי רדומה, עם עיוות קל. איל התעקש שעל רופא המשפחה לראות אותי לפני הנסיעה לשדה התעופה. התקשרתי לרופא, ולאחר הפצרות מרובות, הסכימה הפקידה שאכנס לרופא רק כדי שייבט בפני בסוף היום, ממש לפני ההמראה. כשנכנסתי לחדרו הוא הפנה אותי בדחיפות לחדר מיון. הודעתי לרמי, שכבר היה בדרכו לשדה התעופה, שאינני טסה. בדיקה של רופאים מומחים בבית החולים הובילה לאבחנה של דלקת ויראלית בעצב הפנים (פציאליס, Bell's Palsy), המחייבת טיפול.

הטיפול התרופתי בדלקת ניתן במשך שבועיים, ובמרבית המקרים ההחלמה היא בטווח שבין שבועיים לחודש. הקפדתי על נטילת תרופות, פיזיותרפיה ודיקור. הודיתי בליבי לאיל, שרק בזכות עקשנותו קיבלתי טיפול מיידי ולכן החלמתי במהירות (אחרי שבועיים). באופטימיות רבה הזמנתי כרטיסי טיסה חדשים, להמראה חודש אחר המועד המקורי. לשמחתי הרבה רמי הצליח להתגמש בתוכניתו, שינה את מסלול ביקוריו במדינות האזור, באופן שתכנן להגיע ללאוס בתחילת מרץ. קיוויתי שנוכל לטייל יחדיו לפחות בחלק מחמשת השבועות.

את תקופת ההחלמה ניצלתי ללימוד על לאוס, השבטים ההרריים, ותכנון הנסיעה. מצאתי רק מעט מידע על טיול בלאוס, והלונלי פלנט הכיל את המידע הכי מפורט.

תכנית המסגרת היתה לנוסע ברכבת מבנגקוק לנונג קאי (Nong Khai), לחצות את הגבול ללאוס בגשר הידידות שעל נהר המקונג (Mekong), ולהגיע לבירה ויינטיאן (Vientiane). ממנה לנסוע צפונה לוואנג ויאנג (Vang Vieng), דרך לואנג פרבנג (Luang Prabang), לואנג נאמתה (Luang Namtha), עד למונג סינג (Muang Sing) שבצפון מערבה של לאוס. רמי אמר שיגיע בטיסה מוייטנאם ללואנג פרבנג. משם נמשיך מזרחה למונג נוי (Muang Ngoi), וצפונה לפונגסלי (Phongsali). נספח - טבלת פעילויות ועלויות בעמוד 21 מכיל פרטים על המסלול שטיילתי בו בפועל, והפעילויות העיקריות.

קראתי שהחל מדצמבר 2006, ניתן להצטייד בוויזת כניסה ללאוס ל-30 יום בגשר הידידות (וכמעט בכל מעברי הגבול האחרים, לישראלים בתשלום של \$30,

<http://www.bkklaembassy.com/consular%20service/visafee.htm>

את הוויזה ניתן להאריך או לשלם קנס ביציאה (US\$10 ליום). הכניסה ללאוס צריכה להיות תוך שלושה חודשים מתאריך הוצאת הוויזה, והוויזה מתאימה לכניסה בודדת.

בדקתי באינטרנט את לוח הזמנים של הרכבות מבנגקוק לגבול לאוס, והזמנתי כרטיס נסיעה באימייל (<http://www.seat61.com/Thailand.htm>). אני נהנית כשהגלובליזציה מאפשרת לי לתכנן את הטיול מהבית. עם זאת, בלאוס ציפיתי לפשטות המרתקת.

הטיסה ללאוס

הטיסה מזרחה מנתב"ג לעמאן עברה מעל גבעות מוריקות. פלומה ירקרקה של חורף עטפה את מדרונות השומרון מצפון ויהודה מדרום. שמש אביבית נהדרת, ועננים קלים שעיטרו את השמים הכחולים. ירדן נראתה צחיחה יותר, אך ערוצי נחליה היו מקושטים אף הם בפלומה ירקרקה.

בהמתנה לטיסת ההמשך לדוחא, בהיתי בפוסטר ענק המפרט את מגבלות הבטיחות בטיסות, המתייחסות לנוזלים. ניתן לשאת במטען היד רק כמות קטנה של נוזלים, ג'ל וכיו"ב. נוסע יכול לקחת שקית פלסטיק שקופה בנפח של עד 1 ליטר, עם סגר לשימוש חוזר. בתוכה יכולים להיות מיכלים בנפח של עד 100 מ"ל. מותר לשאת אוכל לתינוקות ותרופות. אני לא מצליחה לעקוב אחר המגבלות המשתנות חדשות לבקרים מאז ה-11 בספטמבר.

בשדה התעופה של עמאן הנשים מכסות את שערן, חלקן בשמלות, עטופות מכף רגל ועד ראש, ופניהן מכוסות ברעלה. יחד איתי המתינו לטיסה אשה ישראלית ושתי בנותיה הבוגרות. הצעירה, בשנות העשרים לחייה, לבשה גופיה צמודה וכמעט שקופה. אחותה המבוגרת הרבתה להרים את ידיה ולחשוף את בטנה. האמא החליטה שהיא חייבת להתעמל באולם הנוסעים, למבוכתם הרבה של הממתינים בו. היא פשטה את ידיה ורגליה, קיפצה בחולצת כותנה ללא חזיה, והתכופפה לכל הכיוונים. וכאילו לא די, השתרעה הבת המבוגרת על ספסל והרימה את ידיה לתמוך בראשה, כשבטנה חשופה. מראה מביך.

השרות במטוסי חברת התעופה של קטאר נפלא, האוכל מצויין, אך יש עוד חברות תעופה ברמה כזו. המיוחד בטיסות של קטאר הוא אוסף הדיילים ממדינות שונות. איזו חגיגה רב גונית של צבע עור פנים, מבנה פנים וצורת עיניים. השוני מרתק, ועם זאת כולם לבושים באותם מדי דיילים, לכולם התנהגות מנומסת ועדינה, האנגלית בפיהם רוטה, ורק הניבים שונים.

שקעתי בזיכרונות מהטיסה שנה לפני כן לטרק בקנצ'נג'ונגה. תמונות ותחושות צפו ועלו, ואני ריחפתי על כנפי הדמיון. השיפוץ בשדה התעופה בדוחא הסתיים, ובית הנתיבות נראה מרווח ובוהק. בבנגקוק עברו לבית נתיבות חדש, כולו מתכת וזכוכית. אהבתי את השדה הישן, בו הדקורציה היתה מעץ, וסחלבים פרחו בכל פינה. באולם הנתיבות החדש דמויות בודהיסטיות ענקיות, כדוגמת אלה הנמצאות בארמון הגדול בבנגקוק, והן הוסיפו תמי צבע לשדה שלבש צבעים של אפור ולבן.

נחתנו בבנגקוק שבתאילנד ביום חמישי ה-22 בפברואר בבוקר, נסעתי ישירות לתחנת הרכבת Hualamphong, וקניתי כרטיס לקרון שינה ברכבת הלילה היוצאת בערב לנונג קאי. בבנגקוק בתקופה זו חמה מאד ולחה, ולכן שמחתי לגלות שניתן להתקלח בתחנת הרכבת תמורת 30 סנט (10 בהט). הפקדתי את התרמיל בשמירת חפצים, ויצאתי לבקר בארמון הגדול (The Grand Palace).

בבנגקוק הנסיעה בטוק-טוק זולה יותר וקצרה יותר מהשימוש במוניות. בבנגקוק פקוקה תמיד, ונהגי הטוק-טוק מתמרנים ועוקפים טורים ארוכים של מכוניות. בבנגקוק, לוחית זיהוי לבנה לכלי רכב מציינת שהרכב הוא בבעלות פרטית, ולוחית זיהוי צהובה מציינת שהרכב בבעלות חברה ציבורית. מחיר הנסיעה בטוק-טוק בבעלות ציבורית נמוך מטוק-טוק פרטי, אולם נהגה לוקח את התייר לבקר בחנויות, שאם התייר ירכוש בהן, הוא יזכה לקופון עבור דלק.

הרכבת לנונג קאי יצאה בדיוק בזמן. נרדמתי על המצעים הנקיים וישנתי נפלא. כשהתעוררתי הנוף הפך מישורי ופתוח, שדות אורז יבשים, פה ושם בתי עץ על כלונסאות. נסעתי בטוק-טוק אל מעבר הגבול.

מיד אחרי חציית המקונג באוטובוס מתחנת הגבול התאית לתחנת הגבול הלאית, התנועה הופכת כיוון. בעוד שבתאילנד כלי הרכב נוסעים בצד שמאל של הכביש, בלאוס עוברים לנהוג בצד ימין. שינוי המייצג שינוי משמעותי יותר במעבר בין שתי המדינות.

הגבול לא היה עמוס, והמעבר בו היה מהיר. יחד איתי חצו את הגבול כעשרה תיירים, צרפתים, גרמנים, אמריקאים, ואני, הישראלית היחידה. שלישיית דוברי צרפתית הזמינה אותי להצטרף לטוק-טוק לויינטיאן. פרדריק הצרפתי הסביר לי מדוע הזרים לבני העור מכונים בלאוס פלנג (Falang). לטענתו, השם הוא מתקופת השלטון הצרפתי בלאוס, והוא שיבוש של המילה צרפתית בצרפתית (הלאים אינם יכולים לבטא "ר", ובמקום זאת מבטאים "ל"). שאלתי אותו אם יש מילה כזו בצרפתית, והסתבר שכן, ופרושה אף ארוך. לי נראה יותר שהמקומיים, אשר לא אהבו את הצרפתים, השתמשו במילה הצרפתית. במהלך הטיוול גיליתי שהמקומיים מכנים פלנג את כל אלה שאפם מחודד, לעומת אפם העגול והפחוס של תושבי המזרח הרחוק, כולל לאוס. הלאים אינם מכנים פלנג את הסינים או היפנים.

מסעות בלאוס

סבאידי (Sabaidee) היא ברכת השלום הלאית, הנאמרת בפנים מסבירות ומחייכות. השפה הלאית התנגנה באוזני בצליל רך ונעים, גם מבלי שהבנתי את משמעות המילים. לאוס נראתה לי קסומה וססגונית. הנוף שנפרש לעיני שידר שלוה, זרוע בכפרים קטנים הבנויים קש ועץ וחלקות מעובדות.

הנסיכויות הראשונות בלאוס החלו להתגבש במאה ה-13 בעקבות פלישת השבטים המונגוליים בפיקודו של קובלאי חאן מדרום-מערב סין. באמצע המאה ה-14 איחד פא נגום, מנהיג צבאי שזכה לתמיכת ממלכת חמר (Khmer), מספר נסיכויות באזור לואנג פרבנג ויצר את ממלכתו, שנקראה לאן סאנג (Lan Xang, שפרושו מיליון פילים). מאז עברה הממלכה תחת שלטונם של סיאם (תאילנד, סוף המאה ה-18), צרפת (סוף המאה ה-19), הודו-סין הראשונה (1946-1954), נאלצה להעניק עצמאות למדינות, ולאוס זכתה לעצמאותה. אחרי ניצחון הקומוניסטים במלחמת הודו-סין השנייה (הידועה בשם מלחמת וייטנאם, והמכונה בלאוס המלחמה האמריקאית, 1957-1975), הפאטט לאו הקומוניסטים (Pathet Lao, הלאומנים הלאים) נטלו מהמלוכנים את השלטון במדינה ללא שפיכות דמים, ובדצמבר 1975 נוסדה הרפובליקה העממית הדמוקרטית הקומוניסטית של לאוס.

מחזור המונסון השנתי באסיה יוצר בלאוס שתי עונות נפרדות וברורות: העונה הגשומה בין מאי לאוקטובר, והעונה היבשה בין נובמבר לאפריל. את העונה היבשה מחלקים לעונה הקרירה בין נובמבר לפברואר, והעונה החמה במרץ ואפריל. בעונה החמה קשה לטייל ברוב האזורים בלאוס, הטמפרטורה אמנם נוחה לטיול בצפון לאוס, אולם אז מבעירים התושבים שריפות, הראות גרועה, וריח עשן נישא באוויר (לא ידעתי על כך טרם נסיעתי).

הטיול בלאוס אינו קל. מעטים הם דוברי האנגלית, רוב הדרכים קשות ורצופות אבק, מהמורות ובקעים, והנסיעה בהן נמשכת שעות רבות. בחלק מהישובים יש אספקת חשמל רק מספר שעות בערב או כלל לא. המקונג, הזורם מהרמה הטיבטית לאורך סין ודרום-מזרח אסיה עד לדלתא בווייטנאם, יוצר עם 15 פלגיו כ-2,400 ק"מ של נתיבי מים. השייט מהווה עורך תחבורה חשוב, קצר יותר מהנסיעה ברכב, וזול.

בלאוס יש להקפיד על מספר כללי התנהגות, כדי לכבד את תרבות המקומיים. לא מקובל לגעת בראש, לחבק, לחיצת יד אפשרית רק בין גברים, אין לעבור מעל מישהו שיושב נמוך, אין לדבר בקול רם או לצעוק. הנקיון בכל המבנים, בתים, מוזיאונים, מקדשים וקפה אינטרנט מדהים. יש להסיר את הנעלים בכניסה לכל מקום שיש בו פתח והוא מקורה, וכשהסתכלתי על כפות רגלי ביציאה, הן היו נקיות. כמו במדינות מזרח אסיה אחרות, ברכת השלום נאמרת תוך הרכנת הראש והצמדת הידיים לפני החזה, בעת ישיבה אין להרים או לפשוט רגלים, וגילויי חיבה בפומבי אסורים. למדתי שאין צורך לתת טיפים בלאוס, ובקנייה בשווקים ישנה ציפייה לעמוד על המיקח, אך בעדינות רבה.

מיינטיאן צפונה ללואנג נמתה

ויינטיאן, הקרויה בפי המקומיים ויינג צ'אן (Wieng Chan, שמשמעו עיר עץ הסנדל), היא בירת לאוס. ויינטיאן יושבת על עיקול בנהר המקונג (הנקרא בלאוס נהר קונג, Nam, Nam Khong פרושו נהר בלאית), באיזור מישורי של אדמת סחף פורייה. הגעתי אליה ב-23 בפברואר. האווירה בעיר היתה שקטה, וברחובותיה הילכו נזירים מסבירי פנים. ויינטיאן הכניסה אותי בהדרגה אל השונה, המקורי והמיחד.

הרהרתי בניגודיות שבין בנגקוק ממנה הגעתי, לויינטיאן. בנגקוק היא כרך ענק, צפוף, הומה, שרחובותיו ממזגים בין מזרח למערב. האנשים נראים נחפזים, ולבושם דומה להרבה מקומות אחרים בעולם. הטוק-טוקים נבלעים בכבישים העמוסים, ובקושי ניתן להבחין במקדשים הבודדים בתוך הערפיח המכסה את המבנים הגבוהים והצפופים. לעומתה ויינטיאן פתוחה, אוורירית, ותנועתה שלווה ורגועה. יחד עם צלילי דפיקות פטיש במסמר ומסור חשמלי, ניתן לשמוע בוויינטיאן קירקורי תרנגולות. בתאילנד המסחר והתיירות האיזו את תהליך הגלובליזציה, והיא מתנהלת כעיר מערבית. לעומתה לאוס היתה מבודדת מהעולם המערבי במשך שנים רבות, ואינה מוצפת בתיירים. היעדר ההשפעות הזרות הותיר בה את אורח החיים המסורתי.

הגיוון בלאוס היה מפגן מאיר עיניים ומגרה חושים: ריחות בלתי צפויים, תבשילים מגוונים, פסיפס מגוון של פריטי לבוש, הרבה צבעים, עושר של מנהגים, ומשחקי ילדים שונים.

בדרכי אחר הצהרים, עברתי ליד דוכן בו בישלה לאית עבור המקומיים. עצרתי וביקשתי לאכול. סום (Som Hu) הוא מאכל מבשר חזיר שנקצץ דק, שנעטף בקליפת בננה ושהה בה 3-4 ימים (לא בושל). הבשר היה

טעים. בנוסף הכינה עבורי בעלת הדוכן אטריות ארוז ברוטב עגבניות וצ'ילי. כתוספת הגישה לי עלי חסה טריים וכוס מים.

מקדש פא תאט לואנג בויינטיאן

הסטופה הקדושה הגדולה של מקדש פא טאט לואנג (Wat Pha That Luang .Wat .Louang בלאית פרושו מקדש, ואת השמות הלאים באותיות לטיניות מבטאים שונה מאנגלית: ph מבטאים כפא דגושה, או p+h, ולא f כך גם th המבוטא כתו, או t+h) מתנוססת מעל גבעה, זוהרת ונוצצת בציפוי זהב. קרני השמש המלוכסנות של אחר הצהריים האירו באור זהוב בוהק את הסטופה. קבוצת בודהיסטים הקיפה את הסטופה, כשבראשם נזיר בגלימה כתומה שאחז בשמשייה. המאמינים שרו בשקט, כשכפות ידיהם נושקות זו לזו למול חזם. הם הקיפו את הסטופה מספר פעמים. המשחק של קרני האור והצללים בעיטורי הזהב של הסטופה הפך אותה קסומה. הסטופה קדושה ללאים, והמקדשים הנוספים שמסביבה מוסיפים לה קדושה יתרה. באחד מהם היתה תכונה רבה של נזירים בודהיסטים צעירים, עטופים בגלימות כתומות, אשר עסקו בהכנות לחגיגות באותו הערב.

השמש שנטתה לשקוע במערב דמתה לכדור אש אדום. שער הניצחון (Anousavali או Patuxai) השתקף בבריכה שלמרגלותיו. שער הניצחון מושפע מהארכיטקטורה של שער הניצחון בפריז, מתקופת הקולוניאליזם הצרפתי בלאוס, ומשולב בו פיסול לאי מסורתי.

בלאוס אין הרבה תיירים, המסחר הבינלאומי אינו מפותח, ולכן תושביה אינם יודעים אנגלית. בנוסף, תושבי לאוס מאד עדינים, משתוקקים לרצות, ואינם משתמשים במילת שלילה בביטויים "לא יודע" או "לא מבין". השילוב של אלה מצריך המון סבלנות, ולעיתים מתסכל. כששוטטתי ברחובות ושאלתי היכן רחוב מסויים, נשלחתי הלוך ושוב. נאלצתי לתקף את המידע שקיבלתי בכל כמה מטרים.

סוחר מקומי במקדש פא תאט לואנג

למחרת, כשרציתי להגיע לתחנת האוטובוס לואנג ויאנג בשוק הבוקר, עצר לידי נהג טוק-טוק, שהנהן בראשו לבקשתי. אחרי נסיעה של כ-10 דקות הגעתי לשוק, אך לא היתה בו תחנת אוטובוס. לא הצלחתי לדובב את הנהג, שכנראה לא הבין מלכתחילה מה אני מבקשת. כמובן ששילמתי לו את המחיר עליו סיכמנו, שהרי זו לא אשמתו שהוא לא מבין את האנגלית שלי. שוטטתי בשוק דקות ארוכות ומתסכלות, שאלתי על תחנת האוטובוס לואנג ויאנג, אולם אף אחד לא הבין אנגלית. לבסוף פגשתי נהג טוק-טוק אחר שידע מעט אנגלית, הבין את בקשתי, והסיע אותי לקצה השני של ויינטיאן. לפחות הגעתי בזמן לאוטובוס שעמד לצאת לדרך.

כפי שציניתי קודם, הדרכים בלאוס משובשות, ולכן העדפתי לשבת בקדמת האוטובוס, שכן החלק האחורי קופץ יותר.

בלאוס המושבים באוטובוס אינם מסומנים, ולכן רצוי להגיע לתחנת האוטובוס יותר משעה לפני היציאה, כדי לתפוס מקום טוב. חשוב גם לשבת במושב באמצע החלון, ולא היכן שהחלונות מסתיימים, שכן אז הכתף נחבטת בפינת המשקוף.

עליתי על אוטובוס לואנג ויאנג ב-24 בפברואר, וחייכתי למראה המושבים הזוגיים המרופדים. איזו הפתעה מפנקת. עד מהרה המשיכו נוסעים לעלות, והבנתי שבכל מושב אמורים לשבת שלושה. איך עושים זאת? מושכים את כרית המושב כ-15 ס"מ לכוון המעבר, ואז שני הקיצוניים יושבים רק על חלק מהישבן, והאמצעי מכווץ. כמובן שמבנה הגוף הקטן והרזה של הלאים עוזר.

התבוננתי בלאים, ושמתי לב שהם אינם שעירים בגופם. ראשם עטור שיער שחור, סמיך וחלק, אולם ידיהם, פניהם, עורפם והחזה חלקים. עברו לי בראש ביטויים שקראתי לגבי לאוס, כמו "לא מפותחת". מאידך הרהרתי בתורת האבולוציה של דרווין. איך מישהו יכול להתבטא שהלאים פחות מפותחים מאיתנו?

במחצית הדרך בין ויינטיאן לואנג ויאנג השתנה הנוף לגבעי. הדרך התפתלה בין גבעות מיוערות, בצידי הכביש גדל סבך של שיחים, המראה היה פראי ונהדר. הלאים שומרים על שקט, באוטובוס תלויות שקיות ניילון לשימוש במקרה של בחילה. התנהגותם נפלאה בעיני. עולמם פשוט וצנוע.

ואנג ויאנג

נהר הסונג בשקיעה, ואנג ויאנג

ואנג ויאנג, השוכנת על גדות הנהר סונג (Nam Xong), היא עיירה קטנה המתנהלת בעצלתיים. ואנג ויאנג מעורסלת בין הרים מאבן קרסטית ויערות ירוקים, המשרים אווירה ייחודית. השקיעות על נהר הסונג מדהימות. אחרי שכדור האש נעלם מאחורי ההרים הזקופים, נצבעים השמים והמים בצבע כתום-אדום-סגול.

אל שוק הבוקר צפונית לעיירה באים אנשים מהכפרים שמסביב. כשהגעתי לשוק בשעה 9:00 כבר החלו לקפל את הדוכנים. בשוק מוכרות בעיקר נשים, ומרוכלות כוללת ערימות קטנות של ירקות ופירות, יבול גינה ביתית. כשהתבוננתי במיני הנקניקים שהוצגו, מיהרה המוכרת לפרוס חתיכה והגישה לי. היה טעים, ואין לי מושג ממה היה עשוי הנקניק. בפניה אחרת הכינה **מוכרת פנקייקים** קטנים בכלי שבו שקערוריות, ולכל שקערורית מכסה קטן. המוכרת עבדה ללא הפסק: יצקה את הנוזל לפנקייק, כיסתה, הפכה את הפנקייקים, העבירה את המוכנים לצלחת, וארזה פנקייקים לקונים. הטעם היה נפלא. בשוק נשאו נשים על כתפיהן אסל, ומשני צידי היו תלויים סלים. איזו דרך יעילה לסחוב סלים, ועדיין נשארת יד פנויה לשיחה בטלפון הנייד...

בדרך חזרה ראיתי התקלות של אנשים באחד הבתים. התקרבותי, וגיליתי שזהו טקס חתונה. עמדתי והתבוננתי במהלך הטקס, ולאחר מספר דקות שאלתי אם אפשר לצלם. כולם חייכו אלי בחיוב. הרכבתי את הפלש על המצלמה, ושאלתי שוב אם אוכל לצלם תוך שאני מצביעה על הפלש. כולם המשיכו לחייך ולהנהן. פסעתי באיטיות לתוך החדר. החתן והכלה כרעו על הרצפה, ומולם ישב מנהל הטקס, בחולצה לבנה וצעף צבעוני. הכלה לבשה בגדי משי צבעוניים, ענדה תכשיטי זהב, שיערה אסוף כלפי מעלה, ושזור בו זהב. החתן אף הוא בבגדי משי וצעף צבעוני. בשלב מסוים התקרבו כולם אל החתן והכלה, וקשרו ידיהם שרוכים לבנים שברך מנהל הטקס. שניהם פשטו את ידיהם לקשירה, ומדי פעם ספקו את כפות ידיהם מול החזה לתודה. שרוכים נקשרו גם לידי הורי החתן והכלה. לפתע החלו לקשור גם לפרקי ידי, ולברך אותי. האם אני מבינה לאית? – לא, אך היה ברור שהמילמולים המתנגנים הם ברכות.

טקס-נישואים של לאו השפלה בוואנג ויאנג

עם סיום הטקס פנו כולם לאכול בשולחנות הערוכים כל טוב בחצר הבית. חשבתי שהגיע זמני ללכת, אך לשמחתי הוזמנתי אל השולחן. השולחנות היו עמוסים באוכל לאי מסורת: מיני בשרים, מרקים, אטריות אורז, ירקות, בקבוקי בירה (Beerlao), מים ולא-לאו (Lao Lao), וויסקי מקומי המיוצר מאורז. הסתבר שאלה אשר הסכימו שאצלם והזמינו אותי לשולחן, היו חבריו לעבודה של החתן. החתן עובד כאיש מכירות בחברת אלקטרוניקה. העוסקים במסחר יודעים גם מעט אנגלית, ואני הרגשתי נפלא. כולם היו עליזים ושמחים, אכלו, שתו, ומסביב התרוצצו ילדים יפהפיים. האוכל הלאי נאכל באצבעות או במקלות אכילה. האוכל היה חריף מאד. אחרי פרק זמן מסוים הסבירו לי שהחגיגה עוברת מקום. חשבתי שהנה נגמרה עבורי החגיגה, ופנית ללכת.

אולם לידי עצרה מכונית, דלתה נפתחה והוזמנתי להכנס. גיליתי שאני נוסעת במכונית יחד עם החתן והכלה, והתרגשתי. הגענו לחצר בית ספר, שבו נערכו שולחנות לעיפה. עוד ועוד אוכל, בירה, וויסקי ומים. תזמורת ניגנה שירים לאים ערבים לאוזן, וכולם פצחו בריקודים. הריקוד הלאי (Lam Vang Lao) עדין מאד. זוגות של רוקדים, הגברים במעגל הפנימי, והנשים במעגל החיצוני. ההתקדמות היא נגד כיוון השעון, בצעדי סיקול עדינים, תוך תנועות סיבוב של כפות הידיים. גברים הזמינו אותי למחול, ואני נענית בשמחה. וואו, איזה מזל שהבוקר החלטתי ללבוש מכנסים ארוכים וחולצה עם שרוול...

בצד ניצב לב ורוד גדול עשוי מקרטון, לתוכו שילשלו האורחים מעטפות. השגתי מעטפה, והכנסתי לתוכה את כל הכסף המזומן שהיה איתי, כדי לכסות את הוצאות האוכל והשתייה שלי.

הכיף עוד לא נגמר. התיידדתי עם שתי ילדות קטנות ומתוקות, קים (Kim) ופנטה (Fanta). בשלב מסוים החליט הדוד של קים ופנטה לקחת אותן לבקר במערת לום (Tham, Tham Lom בלאית פרושו מערה) שבקרבת מקום, עם עוד שתי אורחות מהחתונה, והזמינו אותי להצטרף. הצטרפתי בשמחה. אחרי סיור רגלי קצר וטיפוס

למערה חזרנו לחגיגת החתונה, עוד אוכל, עוד שתיה, עוד ריקודים. אהבתי את הסלט הלאי, המורכב מעגבניות, מלפפונים, חסה ורוטב מעולה. באותו יום שתיתי ואכלתי ללא הפסקה.

בחתונה הכרתי את ננה (Nana), סטודנטית לאנגלית מויינטיאן. ננה החמודה נהנתה לתרגל את האנגלית שבפיה, ואני הייתי מאושרת לשאול וללמוד. שאלתי אותה מדוע אנו, הזרים, נקראים בפייהם פלנג. תשובתה היתה דומה לזו שקיבלתי מפרדריק, שהכיניו הוא מתקופת השלטון של הצרפתים בלאוס. הלאים לא אהבו את הצרפתים, ולכן כינו אותם פלנג – בעלי אף ארוך, עור לבן ושיער בהיר.

לסיומה של חווית החתונה, ננה הזמינה אותי להצטרף לקבוצה שהלכה לרחוץ בנהר הסונג. כיוון שבגד הים לא היה איתי, וממילא לא הייתי מעיזה לפשוט את בגדי ליד המקומיים, טבלתי כמוהם בבגדי. הרגשתי נפלא להירטב לגמרי במזג האוויר החם. ישבנו במי הנהר הרדודים, המקומיות נטלו אבנים מחוספסות וקירצפו את עורן. הן בחרו אבן והושיטו לי אותה. לידנו ישבה אמה שלימדה את בנה אנגלית. היא קראה את המספרים באנגלית, והילד חזר אחריה. כשהילד התקרב לתייר אנגלי, ונגע ברגליו השעירות, אמו אמרה בסבר פנים מלמד: קוף (Monkey). ידעתי. דרווין.

היה זה יום נפלא וגדוש, עם הרבה צבעים, ריחות, פנים חייכניות, חום, ידידותיות, אהבה ואיכפתיות. הרגשתי מאושרת ובת מזל לעבור כזו חוויה מדהימה.

רחבת הפיקניק של מערת פוקם

למחרת שכרתי אופניים, קיבלתי מפה המצוירת ביד אך לא לפי קנ"מ, ויצאתי ברכיבה מזרחה. צפיתי [בעגלות ממונעות](#) החוצות את מי הנהר הרדודים, ובהם תושבי הכפרים מהסביבה שבאים לעבוד, להחליף סחורה, וכיו"ב. רכבתי בדרך לא סלולה ומאובקת בין כפרים קטנים ושדות אורז יבשים. שקט נפלא, שלווה, קירקור תרנגולות. על השביל היו פזורים אבנים, ולכן הרכיבה היתה קופצנית. למזלי כיסא האופניים היה מרופד, ורק כריות כפות ידי נחבטו מהכידון המקפץ. עצרתי ליד אחד הבתים בכפר להרוות את צמאוני במיץ קנה סוכר, שנסחט עבורי על-ידי לאית חביבה. הדרך היתה כמעט מישורית, עם שיפוע קל בעליות ובירידות. בדרך עברו קטנועים, עגלות ממונעות ומריצות. הכפרים שעברתי מאוכלסים ע"י בני השבט ההררי המונג (Hmong), בבתיים שגגותיהם מכוסים בסכך. הקירות עשויים מרצועות במבוק, שזורים בשתי וערב צפוף. התושבים אינם דוברי אנגלית, והחלפנו חיוכים. הגעתי לרחבת מערת פוקם (Poukam), שם פגשתי מספר תיירים נוספים. בשאר הדרך רכבתי לבדי, הרוח החמה בידרה את שערי, והכל סביבי היה שקט ושלו.

בערב, במסעדת החווה האורגנית, הצטרפתי לשולחן של אינר (Einar) מאיסלנד. שתיתי משקה תותי עץ (Mulberry), שהיה ערב לחיך, ואכלתי לאפ (Lap), שהוא מאכל לאי מסורתי. הלאפ עשוי מבשר טחון (עוף, חזיר, ברווז, בקר או דג), מעורב עם עלי נענע קטנים, ומוגש עם אורז דביק (Sticky Rice), עלי חסה טריים, ופרוסות מלפפון. האוכל ערב לחיכי.

ב-27 בפברואר נסעתי שש שעות בדרך נהדרת מוואנג ויאנג ללואנג פרבנג. הכביש עבר בעמק, ומצידיו הרים זקופים ומרשימים. טואי (Touy), נהג המיניבוס, היה עליז, שרק ופיזם שירים. הוא סיפר לי שמשפחתו גרה בלואנג פרבנג, ואילו אשתו ובנו בן השש גרים בוואנג ויאנג. טואי נוסע בין שני המקומות, כל יום בכיוון אחר. אהבתי את הנהיגה שלו. טואי הסביר לי שהוא אוהב לנהוג לאט, לצפות בנוף הנהדר, ולהנות מהדרך. הדרך טיפסה על ההרים, במדרונותיהם עצים בפריחה מרהיבה של ורוד ולבן. עקפנו אוטובוס מקומי שעל גגו היו קשורים שני אופנועים של נוסעי האוטובוס. ניסיתי לדמיין כיצד העמיסו את האופנועים באחת התחנות... לאורך הדרך פסעו ציידים עם כלי נשק.

לואנג פרבנג

לואנג פרבנג יושבת במפגש הנהרות הקאן (Khan) והמוקונג, ומוקפת בהרים. זו העיר העתיקה ביותר בלאוס, ובה מקדשים עתיקים. לואנג פרבנג שימשה כבירת לאוס משך מאות שנים, ושימשה את בית המלוכה עד למהפכת הפאתס לאו ב-1975, כשמשפחת המלוכה הוגלתה למערה בצפון המדינה, והבירה הועברה דרומה לויינטיאן. העיר הוכרה כאתר מורשת עולמית של אונסק"ו.

שדה התעופה הבינלאומי מביא אליה הרבה תיירים עשירים, שהפכו אותה לסואנת ויקרה (יחסית). בלואנג פרבנג מלונות מפוארים, שוק גדול לתיירים, ונוסעים בה כלי רכב רבים.

הבוקר שלמחרת היה אפור ומעונן. החלטתי להתכונן לקראת בואו של רמי, לעבור לחדר עם שתי מיטות, לקצוץ צפורנים ולכבס. מזל שהייתי באכסניה כשגשם זלעפות החל לרדת. כשסיימתי יצאה לה השמש, אט אט התפזרו העננים, ורקמתי תכניות.

מפלי קואנסי שליד לואנג פרבנג

בצהרים נסעתי כ-30 ק"מ דרומה אל מפלי קואנסי (Kwanxi), הממוקמים עמוק ביער, ונשפכים מעל תצורות אבן גיר מיוחדות אל בריכות יפהפיות בצבע טורקיז. השביל בשמורה עובר על גשרוני עץ מעל פלגי מים, מפלונים ובריכות בהן ניתן לשחות, ומסביב צומח ג'ונגל עבות. השביל המרכזי הולך אל תחתית המפלים הגבוהים. במקום אין שילוט, אין מפה, ונעזרתי בטיפים מספרו של צביקה. המשכתי מעבר למפל, והתחלתי לטפס לראשו, מימין למפל. הדרך משופעת מאד, האדמה הרטובה נראית חלקלקה, אולם טקסטורת הסלע גורמת לכך שהסלע אינו חלק. בדרכי פגשתי אנשים יורדים, וכשהצעתי להם לחצות את הנהר בראש המפלים, הם השיבו שזה מסוכן. מכיוון שצביקה אמר לי שזה אפשרי, המשכתי כלפי מעלה. בראש המפלים הנהר רחב מאד, רדוד, והזרימה בו אינה חזקה. אכן אפשרי ולא מסוכן. חציתי את הנהר, והתחלתי לרדת כלפי מטה משמאל למפל. ספרתי 25 מדרגות כפי שצביקה מציין בספרו, ופניתי שמאלה לכיוון המפלים. לא נראה שניתן להתקדם, אך בכל זאת המשכתי בתוך מים זורמים וטיפסתי מעל גזעי עצים. היה שווה. הגעתי לנקודה בה ניתן לצפות מקרוב על החלק העליון של המפלים. אמנם ביקרתי בעיצומה של העונה היבשה, אך המפלים היו שוצפים ומרשימים. צילמתי כמה תמונות. חזרתי למדרגות, שם פגשתי שבדית ועימה ירדתי את כל הדרך עד לתחתית המפלים.

כשהגעתי למטה שמתי לב שאיבדתי את משקפי הראיה שלי. מכיוון שאני מסירה אותם כאשר אני מצלמת, הנחתי שהם נפלו בנקודת התצפית במפלים. נותרו 20 דקות עד לצאת ההסעה עימה הגעתי. שאלתי את הפקח המקומי אם מישוה מסר לו משקפי ראייה, לא הייתי בטוחה אם הוא הבין את שאלתי, אך הוא השיב בשלילה. רצתי כלפי מעלה. כשהגעתי למדרגה ה-25 מלמעלה ופניתי לכיוון המפלים, שמתי לב שהפקח בעקבותי. שמחתי, כי לא רציתי להיות לבד, והשעה כבר הייתה מאוחרת. הפקח שאל אותי בהשתאות אם נכנסתי לשם קודם. השבתי בחיוב והתקדמתי בזריזות למפלים, טיפסתי על גזעים, דישרשתי בתוך המים, ולאשרי הרב מצאתי את המשקפים על מצע העלים. ירדנו למטה במהירות, כשהפעם הפקח מוביל, ומידי פעם עוצר ובודק שאני בעקבותיו. נפרדתי ממנו בברכת תודה, תוך הרכנת ראש, כשכפות ידי מול החזה ומלמלתי ברכות: קופ צ'אי לילי (Khob Chai Lailai, שמשמעו תודה בלאית). למזלי ההסעה עוד לא יצאה לדרך. איזה כיף, טיילתי במפלי קואנסי הקסומים פעמיים: פעם אחת בניחותא, צעד אחר צעד, גומעת מהנוף ומהאווירה, ובפעם השנייה תוך ביצוע פעילות אירובית.

אישה מהשבט ההררי מונג ליד לואנג פרבנג

בדרך חזרה עצרנו בכפר בו גרה קהילה מהשבט ההררי המונג. לראש הנשים המבוגרות צעיף מגולגל, והן לבשו מכנסים שחורים רחבים. במקום הסתובבו ילדים רבים, חלקם נשאו את אחיהם הקטנים יותר בכל מיני דרכים יצירתיות, שבכולן הקטנטן נראה מרוצה. הגענו חזרה ללואנג פרבנג בדיוק כדי לצפות בשקיעה המרשימה על נהר המקונג.

ב-1 במרץ יצאתי בהפלגה כ-40 ק"מ צפונה במעלה זרם נהר המקונג אל נהר האו (Nam Ou), לביקור במערה שממול לכפר הדייגים פאק או (Ban, Ban Pak Ou, הוא כפר בלאית). מבעד לערפילי הבוקר ניתן היה לצפות בחיים עשירים על המקונג. סירות דייגים קטנות פרשו רשת, נשים חצו בסירה, גינות ירק מעובדות על גדות הנהר. אט אט התפזרו הערפילים, ויפיו המדהים של נהר האו התחדד. הרים מתנשאים לצידיו, ג'ונגל צומח על המדרונות, צוקים לבנים בולטים מתוך המים, לגדותיו חופים חוליים לבנים, ובשוליו כפרים קטנים ובהם ילדים משחקים ורוחצים במים. סירות עלו וירדו בנהר, חלקן סירות משוטים ואחרות עם מנוע. לצדי הדרך ניערו נשים חול על מגש, בתקווה למצוא זהב. קבוצת נזירים בודהיסטים שטה בסירה צבעונית. התרחשויות רבות בשקט נפלא, רק קול פכפוך המים ומנועי הסירות נשמע.

המשכנו המעלה הנהר עד לכפר פאק או, הנמצא במפגש המקונג עם נהר האו. גרם מדרגות לבן מוביל מהנהר אל פתח המערות שממול לכפר, בתוך המצוקים. המערה התחתונה, תאם טינג (Tham Ting), מלאה באינספור פסלי בודהה שהושארו במקום על ידי מאמינים בודהיסטים.

בדרך חזרה המשכתי להתבונן בפעילות הרבה בנהר, בעיקר של דייגים. חלקם אספו את המכמורות שהטילו קודם. המקונג הוא עורק תחבורה פעיל, ושטות בו גם אוניות נוסעים. על גדות הנהר צומחים עצים שכמעט כל שורשיהם באוויר. אני מניחה שבעונת הגשמים מי המקונג עולים, והמים מגיעים לשורשים. בעונה זו נדמה היה שהעצים תלויים באוויר. הנוף המתחלף והקצב הרגוע העניקו חוויה ייחודית לשיט. חשבתי לעצמי עד כמה פרדוקסלי שדווקא לאוס היא המדינה המופצצת ביותר בעולם, בגלל שכנותה לוייטנאם. בתקופת מלחמת הודו-סין השנייה, הפגיזו האמריקאים את קטע דרך הו צ'י מין שעבר בלאוס, כדי לפגוע באספקה לצפון וייטנאם. בנוסף, המטוסים האמריקאים הטילו על לאוס את הפצצות שנשארו מחומשות לאחר תום גיחות ההפצצה על וייטנאם, על מנת שלא לנחות חמושים. הפצצות האמריקאים הרסו עיירות וכפרים, שרפו שדות ויבולים והמיתו אלפי איכרים.

עצרנו בכפר סנקונג (Sangkhang), 4 ק"מ צפונית ללואנג פרבנג. בכפר מייצרים את נייר הסא, המכונה בפינו נייר אורז (אני יכולה רק לנחש שהכינוי מתייחס לממציא שיטת ייצור הנייר, ולא לצמח שבסביו משתמשים). את ייצור הנייר ביד פגשתי בכמה מדינות באסיה, ועכשיו, אחרי שלמדתי על תהליך ייצור הפפירוס במצרים, פשטות התהליך מרתקת אותי יותר. תהליך ייצור הנייר הסיבי התגלה לפני קרוב לאלפיים שנה, המצאה המיוחסת לטסאי לון מהעיר לאי-ינג שבסין, בסוף המאה הראשונה לספירה. לצורך עשיית נייר ניתן להשתמש בכל צמח, אולם להשגת התוצאה הטובה ביותר נבחרים צמחים אשר סיביהם ארוכים ותכולת התאית שבהם גבוהה. על מנת לייצר נייר נדרש להפריד את סיבי התאית מהם עשויים דפנות התא הצמחי, ולחבר מחדש לצורת יריעה או גיליונות דקיקים. את הנייר בלואנג פרבנג מייצרים מקליפת עץ תות צעיר. מייבשים את הקליפה בשמש, כדי שהנוזל הטבעי יתנקז החוצה. אז משרים את הקליפה במים במשך לילה שלם עד שהקליפה מתרככת ומתגמשת. השלב הבא הוא בישול הקליפה במשך מספר שעות להפרדת הסיבים. את הנוזל עם הסיבים המופרדים מוזגים לתוך רשת, המתוחה במסגרת גדולה שגודלה כמטר על מטר, ומייבשים בשמש עד שמתקבל נייר מחוספס דקיק, חצי שקוף. בנייר משבצים פרחים ועלים, ובשוק מוכרים מוצרים העשויים מהנייר כגון כרטיסי ברכה, אלבומים, נברשות ושמשיות.

כל בוקר התחיל אצלי באכילת סנדוויץ' בגט טרי, עם ירקות, גבינה מותכת, חביתה או טונה. הבגט משתלב בתפריט הלאי, מזכרת משלטון הצרפתים לשעבר בשלושת מושבות הודו-סין (האחרות הן וייטנאם וקמבודיה), מ-1895 ועד 1954. בנוסף השווקים הציעו מגוון עצום של פירות ושייקים מפירות. את מרבית הפירות לא ראיתי מעודי, וכך למדתי את סוד טעמו של **התמרנדי** (Tamarindus indica, Tamarind), הנראה מבחוץ כמו תרמיל של בוטנים, ובפנים החלק האכיל במרקם וטעם של תמר). דוכני האוכל הציעו אוכל שונה ומגוון. טעמתי מאכלים רבים, חלקם היו טעימים מאד, ואין לי מושג מה אכלתי. כשהצבעתי על אוכל מעניין ושאלתי מה זה, מיד הוגשה לי טעימה.

אחה'צ רמי הגיע. יצאנו לאכול במזנון רחוב פשוט, ובו שולחנות וספסלים עבור הסועדים. כשדיברנו בינו עברית, פנה אלינו גרמני ושאל אם אנו מדברים יידיש. הוא סיפר לנו שכנגן קלרינט בגרמניה, הוא ניגן מנגינות כליזמרים ושר ביידיש, מבלי להבין מה הוא שר. הוא כל כך התלהב, ששלף את הקלרינט, חברתו הוציאה גיטרה, ושניהם פצחו במנגינות יהודיות, לשמחתם הרבה של המקומיים והסועדים. הנגינה היתה נהדרת. הצענו להם להשתתף בחגיגת הפורים בבית חב"ד.

נשים מקומיות מחלקות אוכל צדקה לנזירים השכם בבוקר, לואנג פרבנג

85 אחוז מאוכלוסיית לאוס בודהיסטים (אסכולת תראוואדה Theravada) בבודהיזם, שהיא הגרסה המוקדמת והמקורית של הבודהיזם), 15 אחוז אנימיסטים (Animist), מייחסים נשמת חיים גם לצומח ולדומם) ומאמינים ברוחות (הם מאמינים שהכל עשוי מרוחות: האדם מורכב מכמאה רוחות, ואפילו האורז מכיל מספר רוחות).

השכמנו עם אור ראשון כדי לצפות בנשים המקומיות המחלקות אוכל צדקה לנזירים, פולחן בודהיסטי המבטא הערכה. טורים ארוכים של נזירים צעדו ברחובות, וליקטו אוכל לארוחת הבוקר. אישה חייבת להיות תמיד נמוכה מהנזיר, ולכן הנשים כרעו על מחצלות, ועיטרו עצמן בצעיפים. הנזירים, לבושים בגלימותיהם הכתומות, החזיקו בסיר מלופף בחבל, לתוכו הכניסו הנשים המקומיות את האוכל, בעיקר אורז דביק.

רוב הנזירים הבודהיסטים הצעירים באים מכפרים עניים. המגורים במנזר והלימודים בבית הספר הבודהיסטי של הנזירים בלואנג פרבנג הם בחינם. **פאב** (Phab), הלומד בתיכון לנזירים, בא מכפר ליד לואנג נמתה. פגשנו אותו במקדש סופ (Wat Sop), והוא סיפר לנו שבעת איסוף האוכל בבוקר, מעט מאד נשים מחלקות כמויות קטנות של אוכל, וכך הם נותרים רעבים עד לארוחת אחר הצהרים. הנזירים אוכלים רק שתי ארוחות ביום. על הנזיר המתלמד חלים עשרה חוקים, מלא תגנוב, לא תשקר, ועד... לא לעשות עסקים תמורת כסף. דהיינו

לנזירים אסור לבצע עבודה בתמורה לכסף. בנוסף, חל עליהם איסור לגדל ירקות בגינה. וכך בעצם נמצאים הנזירים במילכוד שבו הם רעבים, אך לא יכולים לעשות דבר כדי להשיג אוכל. מכיוון שאין מספיק מוסדות להשכלה גבוהה לנזירים, רובם חוזרים לכפריהם, נוטשים את הנזירות, ומעבדים את האדמה.

טיילנו בין המקדשים המדהימים ביופיים. במפגש נהר הקאן עם נהר המקונג נכנסנו למקדש סיאנג טונג (Wat Xieng Thong). זהו מקדש עתיק מהמאה ה-16, שחזיתו מקושטת בפסיפס זכוכית צבעונית וזהב, פסגת ההישגים של האדריכלות והאמנות הבודהיסטית-לאית. לאורך הרחוב ראינו מקדשים נוספים, ובחצרות חלק מהם עמדו סירות מקושטות, השטות בנהר בראש השנה הלאי, החל באמצע אפריל. מקדש זה קאם (Wat Haw Kham) ששימש כארמון המלך והפך למוזיאון לאומי, הוא המקדש העתיק ביותר בעיר. הארמון נבנה בראשית המאה העשרים, ומוצגים בו רהיטים, כלי שרת דתיים, אביזרי מלכות, מתנות שקיבל מלך לאוס מראשי המדינות מכל העולם, כלי נגינה מקומיים, ומסכות של רקדנים ששימשו להופעות. פרט לאולם שבו קיבל המלך את אורחיו, שהוא מפואר ומקושט, שאר החדרים צנועים יחסית לארמונות מלוכה אחרים בהם ביקרתי.

ב-3 במרץ יצאנו במיניבוס אל לואנג נמתה, בנסיעה שארכה תשע שעות. בקטע הראשון של הדרך נסענו בנוף נהדר לאורך נהר האו. לצדי הכביש התנוססו הרים מיוערים שפסגותיהם מחודדות. מניפות של עצי במבוק, ועצים בפריחה לבנה מרהיבה. בהמשך התפתלה הדרך בין הגבעות, כשג'ונגל סבוך גדל בצידיה. ככל שהדרך הצפינה, כך הפך הג'ונגל סבוך יותר, והדרך הפכה מפותלת יותר ויפה יותר.

בין כפרי השבטים ההרריים בצפון-מערבה של לאוס

לאוס היא קונגלומרט של שבטים ושפות. בלאוס 68 קבוצות אתניות שונות ממוצאים שונים, השומרות ברובן על השתייכות שבטית, עם מעט עירוב בין הקבוצות השונות. לשבטים בלאוס אמונות שונות, הם דוברי שפות שונות ומאורגנים בהיררכיה מובנית.

השבטים הלאים נחלקים לשלוש קבוצות אתניות: הלאו-לום (Lao-Loum) ובתוכם הלאו-תאי (Lao-Thai), הלאו-טונג (Lao-Theung), והלאו-סונג (Lao-Sung). בלאוס חיים גם מיעוטים נוספים.

הלאו-לום, בני לאוס תושבי השפלה, הם הקבוצה האתנית הגדולה ביותר, כמחצית מאוכלוסית לאוס, ויושבים בעיר הבירה ובאזורים הנמוכים של עמקי המקונג והנהרות הנשפכים אליו (בגבהים 200-300 מ' מעל פני הים). מבחינה אתנית הם קרובים מאוד לבני תאילנד, ומרביתם איבדו את הייחוד בלבוש. החצאית הלאית המרובעת נקראת סין (Singh), ואותה לובשות כמעט כל נשות לאוס. את החצאית מקפלות הנשים לפנין, ואת הקפל תופס קרס. הסין בד"כ כהה, עם דוגמא צבעונית בחלקו התחתון. ההבדלים בין הקבוצות האתניות השונות מתבטאים בעיצוב ובאריגה של הבגדים. כשהנשים מתפנות, הן פותחות את הקרס, מרימות את החצאית לגובה הכתפיים, וכורעות. הסין משמש את הנשים גם בעת רחצה, אז הן פותחות את הקרס, ומאפשרות למים לזרום על גופן. הגברים לובשים מכנסיים (Song).

אישה מהשבט ההררי התאי דאם
במונג סינג

שבטי הלאו-תאי, המשויכים לקבוצת הלאו-לום, הם שבטים שמקורם בתאילנד אשר התאזרחו בלאוס, והם חיים בעמקי הנהרות הגבוהים. הקבוצה מהווה כ-15% מהאוכלוסייה. הם מזוהים על פי הצבע הדומיננטי של בגדיהם, או עפי"אזורי מחייתם. כך יש תאי שחורים, אדומים, לבנים, יערות, צפוניים, דרומיים (בתאית Thai Tai פרושו דרום, וכך שמם Thai Tai) ועוד. אנשי התאי דאם (Thai Dam, התאי השחורים) חיים בצפון לאוס, ונראים גם בשווקים, כשהם מוכרים בחן רב את עבודות הרקמה הנפלאות שלהם ואת בדי המשי המבריקים. לבוש הנשים הוא משי רקום וכובע שחור רקום, ומתחתיו מטבע אחד קשור, לרוב מטבע צרפתי עתיק. תאי אדומים (Red Thai) לבושים בגד שחור ורקום, מעיל אדום בוהק ושמיכה אדומה מקופלת על ראשם.

הלאו-טונג, קבוצה המהווה כ-20% מכלל האוכלוסייה, טוענת שהם תושביה המקוריים של לאוס, ואילו כל האחרים הם מהגרים. עם גלי ההגירה הם נדחקו להרים הנמוכים בצפון לאוס (בגבהים 900-1300 מ' מעל פני הים), וכיום הם השבט העני ביותר בלאוס, בעל מעמד חיים נמוך יחסית לשאר השבטים. במשך שנים היו הלאו-טונג עבדי הממלכה ועבדי הלאו-סונג, וגם כיום הם מועסקים כעובדי הלאו-סונג. בני השבטים חיים בבקתות במבוק פשוטות על קורות עץ מוגבהות ביניהן מסתובבות עשרות חיות הבית, והם כמעט לא משתמשים בכלי מתכת אלא רק בעץ, במבוק ואבן. הקבוצה הגדולה בקרב הלאו-טונג הם הקאמו (Khamu), החיים בכפרים קטנים של 40-10 משפחות. שבט הקאמו הם חלק מקבוצת המון-קמר (Mon-Khmer), שתפוצתם בקמבודיה ולאוס. השבט מתחלק למספר תת קבוצות, להם שפה וניבים שונים. לנשים הנשואות

תספורת מגולחת מלפנים, בגדי בד שחורים וצעיף סגול. הקאמו מפורסמים בקליעת סלי נצרים (Rattan). הקאמו אינם בודהיסטים, אלא מאמינים באנימיזם ייחודי להם. למרות שאינם מבצעים יותר טקסים אנימיסטיים, הם עדיין מקריבים מנחות לרוחות, על פיהן יקבע יבול האורז. שבטים נוספים של הלאו-טונג הם האלאק (Alak), הקאטאנג (Katang) והטיין (Htin). הלאו-טונג הם אנשים שמחים ולבביים, אוהבי שמחות וריקודים, אותם הם מדגימים תוך שתיית יין אורז מקומי טוב. את ריקודם הם מלווים בגונג ותוף, ועזרים כמו מקלות במבוק ומצ'טה.

אישה מהשבט ההררי יאו בכפר פו דון תן

הלאו-טונג היא קבוצת מיעוטים החיה בהרים הגבוהים של צפון לאוס (בגבהים מעל 1,000 מ' מעל פני הים). הם המהגרים האחרונים מכל קבוצות השבטים בלאוס, מגיעים ממיאנמר, טיבט, יונאן (דרום סין) ווייטנאם, והיגרו במאה השנים האחרונות. הקבוצה מהווה כ-15% מכלל האוכלוסייה. מרבית הלאו-טונג הם אנשי המונג. קבוצת המונג נחלקת לשבטים בהתאם לפרטי לבוש מסוימים. מסביב ואנג ויאנג חיים אנשי מונג לבנים (White Hmong), אנשי המונג הפרחוניים (Flower Hmong) חיים בגבול הווייטנאמי ובמשולש הגבולות עם לאוס וסין. המונג השחורים (Black Hmong) חיים בהרים בגבול וייטנאם במשולש הגבולות עם סין, הם חברתיים ביותר, צובעים בגדיהם בדיו כחול כהה, ועטויים כובע צילינדר שחור. קבוצת הלאו-טונג האחרונה, היא (Yao/Mien), חיים באזור מונג סינג, עם כובע תרבוש שחור רקום, וצווארון פרווה אדום על מעיל שחור.

האקה (Akha) הוא שבט טיבטו-בורמני, והוא המיעוט הנמוך ביותר בהיררכיה בין שבטי ההרים בלאוס. האקה גרים בהרים של צפון לאוס, כמו הלאו-טונג, אך לעיתים משויכים ללאו-טונג. כפר אקה מזהה בקלות על פי לבוש הנשים הנשואות, שעל ראשן מגבעת ממחרזות ומטבעות מוכספות. בפתח כל כפר ישנה דרך ראשית, ולידה דרך משנית שעליה שער עץ, עם עיטורים מלאכת יד וסמלים מיניים, ולפעמים גם רובים מגולפים. זוהי אמנם הדרך המשנית, אבל למעשה זהו שער הכפר, ואסור לעבור בו. הוא חוסם את הרוחות הרעות מלהיכנס לכפר באמצעות דמויות המין והרובים. במרכז כפר אקה מבנה גבוה בן ארבע רגלים מענפי במבוק, הקשורים בקצה העליון, ממנו משתלשל חבל. בתקופת הקציר מטלטלים תושבי הכפר את החבל משך שלושה ימים. מעבר לכך, אם נוגעים במבנה או בחבל, תפגע תנובת השדה. בכפר אקה אסור לשבור ענפים. בני שבט האקה מאמינים שלידת תאומים היא תוצאה של חטא נוראי, ולכן בעבר הרגו את התאומים. כיום משאירים בני הזוג את התאומים בבית חולים, והם מאומצים ע"י לאים מקבוצות אחרות. בגיל 15 עוברים בני האקה לגור יחד בבקתות קטנות, שם הם גם יכולים לפגוש בנות. אסור להם לפגוש בנות בבית. כאשר הם מתחתנים, הם חוזרים לבית הוריהם, עד שמסוגלים לבנות בית נפרד.

החוט המקשר בין כל הקבוצות השונות הוא השפה הלאית, המזכירה מאד את קרובתה התאית. מעטים מהלאים דוברים אנגלית, ויש מעט מבוגרים דוברי צרפתית.

לואנג נאמתה

הגענו לעיירה הקטנה לואנג נאמתה, בירת המחוז, בנסיעה של תשע שעות מלואנג פרבנג. מחוז לואנג נאמתה הינו מחוז הררי, המאכלס את שבטי האקה, הקאמו, התאי, הלנטן (Lanten), המונג והיאו. בנוסף חיים כאן הלאו-לום.

אישה משבט לנטן בכפר באן נם די

שכרנו אופניים, וקיבלנו מפה המצויירת ביד ולא לפי קנ"מ. ביקרנו בכפר באן נם די (Ban Nam Dee), שתושביו הם משבט לנטן (Lanten). אנשי הלנטן, שהיגרו מסין, מתיישבים ליד נחלי איתן, ולכן נקראים לעיתים לאו-הזרם (Lao Huay או Stream Lao). בגדיהם הכחולים-שחורים (Dark Indigo) נארגים ונצבעים בכפר. כל הנשים, בכל גיל, לבושות במכנסים שחורים עד הברכיים, חולצת טוניקה שחורה, ומתחת לצווארן משתלשלים גדילים לבנים ארוכים. לקראת התבגרותן, הנשים אוספות את שערן כלי מעלה בצורה מסורתית, כאשר קווצות שיער מקדימה מחולקות לצדדים, ותכשיט כסף מעטר את השיער האסוף. הנשים מגלחות את הגבות. שוקיהן מכוסים ברצועות בדים לבנים. שפת הלנטן הכתובה מבוססת על אותיות סיניות. אמונתם היא סינתזה בין אנימיזם וטאוואיזם (Taoism), תוך התמקדות בשושלת היוחסין של האבות הקדמונים ורוחות הכפר. בטקסי הלנטן נעשה שימוש במסכות עץ, והם מייצרים ניר מסיבי במבוק, ששימש בעבר כדי לשמר ולכתוב את

הטקסטים הדתיים והספרות החשובים להם בשפתם העתיקה.

כמה מנשות הכפר באן נם די היו עסוקות בהכנת כותנה. ראשית הן הכניסו את הכותנה למכונה אשר הפרידה את הגרעינים. את הכותנה הנקיה הן העבירו למכונה נוספת, אשר הפכה את הכותנה לאוורירית ורכה. נשים אחרות טוו חוטי כותנה.

ליד הנחל היו עסוקות נשות לנטן בהכנת נייר מבמבוק. ילדה קטנה (כבת 8) הפרידה את סיבי הבמבוק שהושרו במים מהקליפה. את הסיבים הכניסה למכתש, וכתשה עם עלי. את הבמבוק הכתוש העבירה לדליים, שם עירבבו את הבמבוק במים. לאחר שהסיבים הפכו לעיסה, יצקו נשים את העיסה על בד כותנה מתוח על מסגרת במבוק. עם סיום יציקת העיסה היטו את המסגרת כלפי השמש לייבוש. כשהעיסה יבשה, הפרידו את הנייר מבד הכותנה מסביב באמצעות כלי חד, ואח"כ הסירו וקיפלו את גליון הנייר. את המסגרת שטפו במי הנהר, לקראת הכנת גליון נייר נוסף.

אחה"צ נסענו באופניים בין שדות האורז המוריקים לסטופה תאט פום פוק (That Phum Phuk). הסטופה העתיקה נהרסה פעמיים בהפצצות האמריקאיות: נהרסה ב-1964 ונחרבה ב-1966, ולידה הקימו התושבים סטופה חדשה. שדות האורז המוצפים נצצו באור השקיעה, כשכדור השמש האדום שקע מעבר להרים.

ב-5-6 במרץ יצאנו לטרק עם מדריכים מפרויקט התיירות האקולוגית נמהא (Namha), תא (שמו המלא הוא Bounta), והוא בחר בקיצור תא, כדי להקל על התיירים לזכור את שמו) וביק (שמו המלא Manosuck). תא משתייך לשבט סידה (Sida), שהוא מיעוט אתני בן 4,000 אנשים בעולם כולו, וביק הוא לאו (או לאו-לום).

יחד אתנו טיילה לינפינג (Linping). לינפינג היא סינית, ומשמעות שמה הוא יער שלו (Lin=forest). לינפינג למדה חמש שנים בניו זילנד, ומדברת אנגלית ברמה טובה. לינפינג סיפרה שהיא גרה באי בדרום סין, Hainan. עוד בקבוצה היו שושי וצביקה, פנסיונרים מכפר ורדים, רמי ואני.

כשהלכנו בין שדות האורז, הסביר תא שאורז דביק הוא זן שונה מהאורז היבש. שתלי אורז דביק שמגדלים בהרים לא יגדלו בעמק, ולהפך, שכן בהרים יש הרבה פחות מים. האורז הדביק והיבש נבדלים גם בצורת הבישול. את האורז הדביק משרים במים שעות רבות לפני הבישול. ככל שמשרים את האורז יותר זמן, כך הופך האורז דביק יותר. בעוד שאת האורז היבש מבשלים בתוך מים, את האורז הדביק מאדים, סיר על גבי סיר. האורז הדביק מוגש בכלי קלוע מבמבוק, ממוללים אותו באצבעות, ואוכלים. במקומות היבשים מגדלים אורז במחזור גידול אחד בשנה (מיוני עד דצמבר). קרוב לנחלים ישנו מחזור שני (מדצמבר עד יוני). באזורים מישוריים, בשנה הראשונה עיבוד שדה האורז הוא יבש, ושותלים בו את זני האורז הגדלים בהרים. רק אחרי שנה או שנתיים בונים החקלאים מערכת של תעלות השקיה, כדי ליצור שדות מוצפים. בהרים מגדלים אורז בתקופת הגשמים, והגידול הוא חד פעמי בשטח מסויים. העבודה בשדות האורז ידנית, ולא מכנית. בשדות ישנן בקתות המשמשות את העובדים בשדה. בזמן הקציר של חודש דצמבר נערכות חגיגות, בהן התושבים לובשים את בגדיהם המסורתיים.

נפרדנו משדות האורז וטיפסנו לגבעות המיוערות. בכפר הראשון בו ביקרנו, באן נם הוי (Ban Nam Hoi), גרה קהילה משבט המונג. בקתות הקש שלהם נבנות על הקרקע (ולא על כלונסאות). הם מהגרים מאוחרים, ומולדתם בדרום סין. אמונתם היא שילוב של אנימיזם ועבודת קדמונים. בכפר חיות 12 משפחות. נשות הכפר צבאו עלינו, והציעו למכירה רקמה עבודת יד. במרבית המקרים לא הסכימו להצטלם. לפי אמונתם האנימיסטית, הצילום יגנוב את רוח המצולם והוא ימות. היו כאלה שהיו מוכנים להצטלם אם קונים מהם את עבודת היד שהכינו, או תמורת כסף.

השביל התפתל בין הגבעות, וירד לבקעה בה נמצא הכפר באן פיינג נם (Ban Pieng Ngam). בו גרה קהילה משבט התאי האדומים. אחרי ארוחת הערב נפגשנו עם ראש הכפר. ראש הכפר הסביר לנו שהוא נבחר ע"י תושבי הכפר לקדנציה בת שלוש שנים. בעבר היתה מערכת קאסטות שחילקה אותם לאצילים, פשוטים וכוהנים. בכפר שלטו האצילים, והשלטון עבר בירושה. שכבה זו נקראה מואנג (Muang). בראש הכפר כיום עומדים שלושה בעלי תפקידים: ראש הכפר, הגזבר, והאחראי על הסטטיסטיקה (מרשם התושבים). כשזוג מתחתן, ההורים נותנים לבני הזוג בית, וכל הכפר עוזר בבנייתו. הכפר מקצה לזוג הצעיר שטח לחקלאות. התאי תופסים בד"כ את כל העמק בו הם יושבים.

משפחה ממוצעת היא בת ארבע נפשות. בלאוס 11 שנות לימוד חובה, והילדים לומדים בבי"ס יסודי, חטיבת ביניים ותיכון. מרבית בני הכפרים לא לומדים באוניברסיטה, שכן בלאוס יש אוניברסיטאות רק בוייטנאם ובלואנג פרבנג. כתת בית הספר בסיסית וכוללת ספסלי ישיבה, שולחנות, לוח וגיר, במבנה העשוי במבוק.

בתי כפרי התאי הם מקש, והם בנויים על עמודים. מתחת לבתים נמצאים נולי אריגה, תולעי משי זוחלים בסלים על מצע עלים, הסגורים ברשתות. מתחת לבית ישנם גם מיכלי במבוק לאיחסון אורז. הסתובבתי בכפר והתענגתי ממראות החיים הפשוטים: נשים ארגו משי וכותנה, אנשים עסקו ביציקת ברז ציבורי, קבוצת נשים וגברים בנתה בית, ילדים שיחקו במריצות, נשים שאבו מים מהנהר ותלו את הדליים במוט על כתפן. גם מי השתיה מהברז הציבורי נישאו באסל ושני דליים. בנהר הקרוב רחצו נשות הכפר, כשגופן עטוף בסין. בכפר יש אספקה של חשמל, ולצידי הבתים מותקנות צלחות לוויין טלוויזיה. בכפר אופנועים וכלי רכב. משק החי כלל חזירים, חזירונים, תרנגולות, ברווזים, עיזים, פרות ובפלו. התאי מגדלים גם תירס. בני השבט לובשים את בגדיהם המסורתיים רק בחגיגות.

תושבי הכפר הולכים לישון ב-22:00, ומתעוררים עם התרנגולים. קריאת התרנגולים הראשונה היא בשעה 3:00, והשנייה בשעה 6:00. כשקמנו בבוקר ב-7:00, כל הכפר היה בפעילות. נשים, גברים וטף, כל אחד ומטלותיו. בשעה 8:00 החלו הלימודים בכתה היחידה בכפר.

המשכנו בדרכנו, ועברנו בכפר באן נם נאן (Ban Nam Ngean), בו גרה קהילה של תאי דאם. מקורם של אנשי הכפר מצפון וייטנאם ומעברת לו. הכפר גדול מאד, ובבתים רבים עסוקות הנשים בזיקוק הוויסקי המקומי לאו-לאו מאורז. בתהליך הייצור משרים את האורז הדביק במים כיממה. אח"כ מוסיפים לו שמרים, ומשאירים לתסוס משך שבוע. אחרי שבוע יוצקים את התערובת לחביות גדולות, ומבעירים תחתן אש. מעל החבית מניחים קערה מלאה במים קרים. אדי התערובת עולים, מתעבים במגע עם הקערה הקרה, וטיפות הוויסקי זורמות בצינור אל הבקבוק שבראשו משפך. הלאיות דואגות להחליף את המים בקערה, על מנת להבטיח שהקערה תשאר קרה ותגרום לעיבוי. מכיוון שאין הפרדה בין האלכוהול הראוי לשתיה לרעיל, יש השפעה חזקה מאד לשתית הלאו-לאו.

נכנסנו לעובי הג'ונגל ועלינו במעלה הגבעות. הג'ונגל עשיר, ירוק ויפהפה, ובו התבצעה עבודה רבה. המקומיים כורתים ענפי דקלים לסכך וכלים, כורתים ענפים לבניה ולהסקה, צדים ולוכדים חיות, מלקטים צמחים ושורשים למאכל.

אישה מהשבט ההררי אקה בכפר באן נמט מאי

אולם באזורים שלמים העצים נכרתו והתכסית שרופה. תא הסביר לנו שממשלת לאוס העבירה את היערות לשליטת הכפרים הסמוכים, ומסבסדת נטיעה של עצי גומי כיער משקי. לכל משפחה מותר לכרות עשרה דונם של יער, כדי לטעת עצי גומי. לדעת הממשלה פעולה זו תשביח את היער, תהפוך את היער לרווחי, ותבטיח את קיומו לדורות הבאים. מראה הגזעים הכרותים והמפוחמים, והתכסית השרופה, לא היה נעים. באוויר נישא ריח השריפה. העשן יצר אובך סמיך שכיסה את הנוף. התבוננתי בעצים המתים, במטפסים השרופים, חשבתי על כל בעלי החיים והצמחיה הנכחדת בשריפה. כיום חיי התושבים מתבססים על הג'ונגל. כל אלה יכחדו, ויחד איתם תחל גלישת קרקע ויווצרו בעיות אקולוגיות.

בין הגבעות הגענו לכפר באן נמט מאי (Ban Nammat Mai), בו גרה קהילה משבט האקה. הקהילה עברה לכפר החדש לפני כחצי שנה. הכפר הקודם היה בתחום שהוגדר כשמורת הטבע נמהא, והממשלה העבירה אותם אל מחוץ לגבולות השמורה. בקתות הכפר בנויות בצפיפות רבה, על הקרקע (ולא על כלונסאות). בכפר ניצב המבנה הגבוה השומר על יבול הכפר, ובכניסה הצפונית נמצא השער עבור הרוחות.

כאשר תושבי הכפר גרו במקום הקודם בהרים, הם נהגו לגדל אורז בשטח שנה אחת, ואח"כ עברו לשטח אחר. כעת, בכפר החדש, יש להם שטח קבוע שבו הם כורתים את העצים ושותלים עצי גומי, בנוסף לשטחי אורז קבועים. לצד בתי הכפר משתלה של עצי גומי צעירים.

מונג סינג

בין לואנג נמתה ומונג סינג משתרעת שמורת הטבע נמהא, ששטחה 2,224,000 קמ"ר. ב-7 במרץ נסענו למונג סינג דרך שמורת הטבע בדרך יפהפייה, בכוון צפון-מערב. מונג סינג פרושה על גדותיו הרחבים של נהר הסינג, לא רחוק מהגבול הסיני. המקום מהווה מרכז תרבותי ומסורתי עבור השבטים המקיפים את הכפר: האקה, המונג, התאי דאם והיאו.

נסענו לכפר באן נא מאי (Ban Na Mai) הסמוך, בו חגגו את פסטיבל טילי הבמבוק (The Rocket Festival). בן לאוס הגר בארה"ב תרם כסף לבניית סטופה, והפסטיבל נחוג לרגל סיום הבניה. בנות הכפר, ילדות ונשים, לבשו חולצות בצבעים עזים – אדום, ורוד, צהוב וכחול, כשלאשן כובע לבן ובשוליו פרחים צבעוניים. קבוצת

צעירה מקושטת, פסטיבל טילי הבמבוק בכפר באן נא מאי

תלמידים זרהה בגלימת נזירים כתומה, והמראה היה ססגוני ועליל. מוסיקה התנגנה, **והבנות רקדו**. הזיקוקים הוכנו ע"י המקומיים מענפי במבוק, אליהם קשורים דינמיט ופיתל. כל פיצוץ והמראה של זיקוק לווח בתשואות הקהל. דוכני האוכל הציעו מאכלים שונים, מיני בשרים, סלטים, מרקים, גלידה, פירות ומיני מאפה וטוגנים. הרגשתי כיף שזכיתי להשתתף בכזו חגיגה ססגונית.

ערב נהדר עבר עלי באכסניית אדימה (Adima Guesthouse), הממוקמת בלב כפרי השבטים ההרריים. ביליתי עם ארבעה שוויצרים: ג'וזי (ג'וזפה), אורס, פטריק וסטפן. כולם גדלו באותו כפר בשוויץ, סטפן חי כיום בצ'אנג מאי, ומנהל שם אכסניה. עוד היו אתנו קטי מקנדה, והידי מאוסטריה. שתינו בירה, ובשלב מסוים החלטתי להפסיק לשתות, למורת רוחם של השאר. אחד מהם הציע לי מים, והסכמתי. הוא מזג לי מעט לכוס, וכשהחלקתי הכל לגרון הסתבר לי שהיה זה לא-לא... כולם שתו המון, סטפן הביא בקבוקי יין אדום, והאוירה היתה נהדרת.

למחרת בבוקר נסענו אל השוק של מונג סינג, ששימש בעבר שוק האופיום הגדול של משולש הזהב (מפגש הגבולות בין תאילנד, מיאנמר ולאוס), ואליו מגיעים בבוקר כפריים ססגוניים למכור פירות, ירקות, בשר, בגדים, מוצרי עץ ואומנות. בשוק הסתובבו נשות השבטים ההרריים בבגדים מסורתיים צבעוניים, נשות תאי דאם עם מפה רקומה על הראש, נשות יאו עם טורבן שחור רקום וצווארון פרווה אדום. חגיגה של צבעים. בשוק טעמתי מיני מאפה מקומיים טעימים.

מאוחר יותר יצאתי עם רמי לסיור בכפרי הסביבה. בכפר באן נא דד מאי (Ban Nam Ded Mai) גרה קהילה של 33 משפחות אקה. נשים כבועים המעוטרים במטבעות כסף ישבו ורקמו. משם המשכנו אל הכפר פו דון תם (Ban Pou Don Tham), שהוא רצף של ארבעה כפרי יאו. נשות היאו המבוגרות היו לבושות בבגדים כהים רקומים, לראשן טורבן שחור רקום, ולצווארן גליל פרווה אדומה. גם הן עסקו ברקמה. חלק מהילדים הקטנים חבשו כובעים רקומים, המעוטרים בפונפונים מהפרווה האדומה.

רמי אמר שהוא רוצה לחתוך לדרומה של לאוס בגלל מזג האוויר הקר, ונמאס לו לבקר את כפרי השבטים ההרריים. חזרתי יחד עם רמי בנסיעה ללואנג נמתה. לידי ישיבה ענת, ויחד איתה רקמנו תכנית להמשיך למונג נוי. רמי לא רצה להצטרף. המשכנו ארבע שעות במיניבוס לאודומסי (Oudomxai), ולמחרת ארבע שעות באוטובוס למונג קיאו (Nong Khiaw).

מונג נוי

הכניסה לגן העדן מונג נוי היתה מרשימה. הפלגנו ממונג קיאו למונג נוי במעלה נהר האו המרשים. משני צידי הנהר הזדקפו הרים, מכוסים בג'ונגל סבוך. בנהר בלטו סלעים, עליהם גדלו שיחים. כפוף המים הזורמים השלים את רחש פילוח הסירה את הזרם. סירת המנוע בנויה מעץ, והנוסעים ישבו על קרקעיתה. את הסירה השיטו בני זוג. הבעל ישב ליד ההגה, והאישה סייעה בגישה לעצירה ועזיבה באמצעות משוט, כדי להוריד ולהעלות נוסעים. הגענו למונג נוי אחרי קצת יותר משעה של הפלגה, ב-9 במרץ.

מונג נוי הוא כפר קטן ויפהפה. בעבר היה עיקר עיסוקו דיג, והיום תיירות. התושבים בנו בקתות קש (בונגלו) עבור התיירים, ולהן מרפסות הפונות אל נהר האו. בכל בקתה מיטה עם מזרון, כריות, שמיכה וכילה הקשורה מעל. השרותים והמקלחת משותפים. למונג נוי ניתן להגיע רק בסירה או ברגל, ולכן אין בכפר כלי רכב. בכפר נשמעים קירקורי תרנגולות, געגועי ברווזים, נחרות חזירים, נביחות כלבים, קולות או-או שהשמיעו שממיות, ותוכים מדברים. באווירה פסטורלית זו נכנסתי לשלווה עמוקה, התנדנדתי בערסל, שתיתי משקה צונן, והקשבתי לצלילים. במונג נוי אין אספקת חשמל סדירה, אלא רק חשמל לתאורה המסופק ע"י גנרטור בין 20:00 ל-22:00. וכך, במונג נוי הולכים כולם לישון ב-22:00, ומתעוררים ב-6:00 לקול קריאת הגבר.

לעת ערב, לגדות נהר האו, פגשתי את שרית ושירי. שרית היא פיזיותרפיסטית, וביחד צפינו בשקיעה המדהימה, ההשתקפויות והצבעים המוזהבים. שרית סיפרה לי על טרק שהם עשו באזור, ושיפור הדרך שלו חולק לישראלים בבית חב"ד בלואנג פרבנג (בדיעבד גיליתי שניתן להשיג מפה של הטרקים באזור במסעדת Sengdala Bakery). העתקתי את סיפור הדרך המקוצר של "הטרק הנעלם" מאסף, ששהה איתי באכסניה.

למחרת, אכלתי סנדוויץ' בגט מדהים עם שרית ושירי לארוחת הבוקר. שרית, שקראה את הסיפור המקוצר שהעתיקתי, טענה שיש בו קטע מקוצר מדי, ושמוסכן שאצא כך לבד.

חשזרתי מארוחת הבוקר פגשתי את יואב באחת האכסניות, ושאלתי אם יש לו את סיפור הדרך המלא. הוא ענה שכן, סיפר שהוא וחבריו מתכננים לצאת לטרק באותו היום, והזמין אותי להצטרף. שמחתי שלא אצא לבד, ואחרי ארוחת צהרים יצאנו לדרך, שבעה ישראלים.

אחרי כחצי שעת הליכה מזרחה, הגענו למערת פה קאו (Tham Pha Keo), ממנה נובעים מים, ולרגליה בריכה צלולה ונהדרת. המים המפכפכים משתקפים ומרצדים על מצוק הסלע החרוץ שמעליהם. אחרי הפסקה קצרה במקום הקסום, המשכנו מזרחה עוד כחצי שעה, והגענו לכפר באן נא (Ban Na). בכפר גרים לאים (לאו-לום) ומספר משפחות קאמו, אשר ירדו מהכפר באן פון (Ban Poun) הסמוך. התמקמנו באכסניה בכפר, בבקתות קש.

יואב הרשים אותי מאד. שקט ואיכותי. הוא הלך את שביל ישראל, פורט על גיטרה, נכון לעזור, לסייע וללמד, והכל בשקט ורוגע. סיגל השתלטה על השפה הלאית וצילייה, והיתה לדובר הקבוצה. בסבלנות רבה היא ביקשה והשיגה את מבוקשה. עוד היו אתנו רותם, אלינור, שחר ואלי, כולם אחרי השרות הצבאי. בלילה ישבנו במרפסת המרווחת סביב שולחן האוכל הגדול, ושיחקנו קלפים (לימדו אותי לשחק "יניב").

בבוקר שלמחרת העירוני קירקורי התרנגולות, ויצאתי לשוטט בכפר המתעורר. כלבה מניקה את גוריה, ונשים מניקות את תינוקן. בבית אחד מחליפים את הסכך; גבר יושב וקולע סל מנצרי במבוק; משפחות מצטופפות סביב גזע בווער כדי להתחמם. ערפל מילא את הכפר, והוסיף אווירה מסתורית לבקתות הקש. בכפר גדלים עצי קוקוס, פפיה, מנגו ועוד. גינות זעירות מטופחות בתוך ארגז, המונח על מוט גבוה להגנה מפני חיות הבית, ובו צמחו שום, חסה וירקות נוספים. הכפר נקי, האדמה מטואטאת ויושביו שקטים.

התיירים שפגשתי סיפרו לי שבלאוס האנשים מקסימים לעומת האנשים בווייטנאם ובתאילנד. לטענתם בווייטנאם צריך להיות דרוך שלא ירמו אותך, יתחמנו אותך, ויגנבו ממך. אני מסכימה שבלאוס האנשים נהדרים, וזה קסמה של לאוס.

הששה התעוררו מאוחר והתארגנו באיטיות. הבנות רטנו שאינן מעוניינות ללכת, וקיבלו החלטה לחזור לכפר מונג נוי. החלטתי לא להמשיך לבד, ובצהרים יצאנו בדרך חזרה. אחרי כמה צעדים שאל אותי יואב אם אני עדיין מעוניינת בטרק המלא, ומשענית בחיוב, הציע שנמשיך יחד. האחרים חזרו למונג נוי. יואב ואני פנינו מזרחה לכיוון הכפר באן פון. הדרך לא היתה ברורה, והיו בה מספר התפצלויות. טיפסנו בתוך ג'ונגל וחצינו פלגי מים. נהייתי מהדרך. אחרי כשעתיים ראינו בקתת עבודה ובה כמה איכרים, וקרבת אליהם. שאלנו על הכיוון לכפר באן פון, האיכר הצביע, תוך שהוא מדבר בשטף, בלאית. ללא מילה באנגלית, הבנתי שכנראה יש איזו בעיה עם הדרך בג'ונגל. הודינו למקומי, המשכנו בדרכינו, אולם אחרי כמה חוויות בשיפועים מאתגרים, הבנו שאיבדנו את הדרך. יואב קרא בקול, ותוך מספר דקות הגיע אלינו האיכר, שהבין את פשר הקריאה. הוא הוביל אותנו בסבך הג'ונגל אל השביל הראשי. באופק ניתן היה להבחין בקושי, מבעד לאוור, בגבעות המיוערות האינסופיות. המראה היה קסום.

אחרי עוד שעתיים הליכה בחורש נפלא הגענו לכפר באן פון בראש הרכס. בכפר בתי עץ על כלונסאות, ובקתות מבמבוק. תושבי הכפר הם קהילת קאמו בת 80 משפחות. נשות הכפר אימצו את הסין, ושאר הבגדים היו בסגנון המערב כפי שלובשים מרבית תושבי לאוס. ילדים רבים שיחקו, אחרים השגישו על אחיהם הקטנים, נשים הניקו את תינוקותיהן, כלבות הניקו את גוריהן, והחתולים שיחקו בהנאה. מכיוון שבכפר (ובכל לאוס) אין אספקת חשמל סדירה, אין מקררים, והבשר נשאר חי ומשוטט עד לארוחה: תרנגולות, ברווזים וחזירונים. כתושבי האזורים הגבוהים, הקאמו מיומנים בניצול משאבי היער, בצייד ובאיסוף מזון ותרופות בר. בערב טיפספה סבתא לעיני נכדה טיפות מתוך סרטן חי. בשנים האחרונות יש מגמה של כפרי הקאמו להתיישב במקומות נמוכים יותר, שם הם יכולים לגדל ירקות ודגים, יש להם גישה לדרכים טובות יותר ולשרותים, כדוגמת המשפחות שירדו לכפר באן נא.

תיירים ספורים מגיעים לכפר באן פון, והאירוח הוא בבתי המקומיים. הוזמנו לאחד הבתים שנראה לנו נחמד, והמשפחה נהדרת. בקומה השנייה חדר אחד גדול, בו הוצעו לנו מזרונים, שמיכות, כריות וכילות, ולציידנו ישנה כל המשפחה. המקומיים לא מדברים אנגלית, יואב טען שהוא מאד רעב, אבל באין שפה הנחנו לדברים לקרות. בערב הוגשה לנו ארוחה טעימה אותה סעדנו לאור נרות: דלעת מבושלת, מרק במבוק וירקות, ואורז דביק. אחרי הארוחה שיחקנו עם הילדים. יואב צייר ציורים, ועודד אותם גם לצייר: בית, תרנגולת, פרפר, עץ. אח"כ לימדנו אותם קיפולי ניר. היה משעשע, כולם השתתפו, כולל הסבא.

בשעה 20:00 הופעל הגנרטור, הנורות האירו, כולם עזבו את החדר, ואנחנו בעקבותיהם. מצאנו את תושבי הכפר מצטופפים על ספסלים במבנה סמוך, עת החלה הקרנה של סרט DVD. חזרתי להרכיב את משקפי

הראיה שלי, וכשנכנסתי חזרה לחדר הצפייה, החלו כולם להצביע עלי ולגחך. שמת לי לב שאף אחד מבני הכפר בחדר לא הרכיב משקפיים. ההתלחשויות עברו בגלים אל קצוות החדר, היושבים פנו לעברי, מילמלו וגיחכו. בלילה, כשירדתי להתפנות, כלבי הכפר נבחו, והודיעו לכל תושבי הכפר שהפלנג ירד להטיל את מימיו.

כשירדתי למחרת בבוקר כולם כבר עסקו במלאכתם. הנשים טאטאו את האדמה בשביל המרכזי וסביב לבתיהן, גברים קלעו סלי במבוק, אישה קצצה עלי טבק לעישון, ילדים סחבו מיכלי פלסטיק מלאים במים. מאוחר יותר, הילדים הגדולים הלכו לבית הספר.

השבטים ההרריים מאמצים כלים ומכשירים בהם ניתן להשתמש בהרים. פני השטח אינם מאפשרים סלילת כבישים, ואני לא ממש מבינה איך נוסעים אופנועי השטח שראיתי, בשבילים התלולים. הבישול הוא באש חיה, תוך שימוש בעצים, המצויים בשפע בג'ונגל. אין אפשרות לספק בלוני גז, הגנרטורים מופעלים כשעתיים לתאורה וטלויזיה בלבד. אני אוהבת את החיים הבסיסיים, ההסתפקות במועט, ונהנית להסתכל על כלים מתוחכמים בפשטותם, ושיטות עבודה טבעיות.

הירידה לכיוון כפר באן נא היתה נהדרת. הדרך עברה בג'ונגל, על הקרקע עלים שנשרו מהעצים בצבעים אדום, כתום וחום. מדי פעם חדרו קרני השמש את הסבך, והאירו את עלי העצים בגווני שונים של ירוק. מכפר באן נא פנינו צפונה, לאורך אחד מיובלי נהר האו, והגענו לכפר באן הוסן (Ban Hoysen). מסביב לכפר שדות אורז בישים, ובכפר גרה קהילת לאו-לום.

מהכפר העפלו בעליה תלולה אל הכפר באן גיוקאן (Gewkhan). עברנו מצוקי גיר גבוהים שיצרו נוף דרמטי. הפעם שאלנו כל מקומי שהזדמן לגבי המשך הדרך. בכפר, הנמצא גבוה בראש אחת השלוחות, גרה קהילת קאמו בת 34 משפחות. חיי הכפר שלווים, מסביב שוטטו אמא תרנגולת המלקטת גרגירים ובעקבותיה מדדים אפרוחים, חזירונים וברווזים. ישנו בבקתות הקש של ראש הכפר, המדבר מעט אנגלית, והיה מרתק לדבר איתו. אשתו השאילה לי סין וסבון, ורחצתי בברז בחצר סמוך לבית. קיבלתי גם מסרק, וזה היה נפלא, כי שיערי היה מלא קשרים. סמוך לכפר באן גיוקאן נמצא כפר בו גרה קהילת המונג, ועמם 9 משפחות משבט הקאמו אשר עברו מבאן גיוקאן.

בשביל היורד מהכפר באן גיוקאן

כשיצאנו לדרך ב-13 במרץ, ערפל כיסה את היער. תחילה העפילה הדרך בתוך היער המכושף, כשלפנינו הלך מקומי שאישר שזו הדרך. הדרך החלה לרדת, ואחרינו נוסף זוג מקומיים, ששרו בהליכתם. השביל ירד בתלילות, ואחרי שהחלקתי פעמיים, הגיח מלאך לאי, אחז באמת ידי, וסייע לי לרדת במהירות. הלאים היו בדרכם לעבוד בג'ונגל, וכשנפרדנו הם הכינו לי שני מקלות הליכה, מחודדים בקצה. השביל הוביל בתוך פלג נחל. הנוף היה קסום, ג'ונגל סבוך משני הצדדים, ועצי בננה ענקיים. המים צלולים, קרירים ונעימים, והמקלות היו לי לעזר. חששתי מעלוקות, אך למזלי יצאתי מזה בשלום. בדרך הקשבתי לקולות של צרצרים, ציפורים, ציקדות, צפרדעים ופיכפוך מי הנחל. אחרי עליה תלולה מהנחל, ועוד ירידה, הגענו לכפר הדייגים באן הטסא פיו (Ban Hatsa Phiue). הכפר שוכן על שפת נהר האו, ובו גרה קהילת קאמו.

הקטע האחרון של הטרק היה בסירת עץ, לאורך חלק יפהפה של נהר האו, חזרה למונג נוי. היה כיף לחזור לבקתת קש מסודרת, לכבס, להתקלח ולחפוף שיער. נהנינו מעוד שקיעה נהדרת ממרפסת המשקיפה על הנהר, ומשחק קלפים עם ולריה מצ'ילה, יואב ואסף.

צפונה לפונגסלי ודרומה ממנה

בבוקר ה-14 במרץ שמחתי לגלות שסירה עומדת להפליג במעלה נהר האו למונג קואה (Muang Khoua). יצאנו בשתי סירות צרות וארוכות, באחת הייתי עם קוביאשי (Kobayashi) מיפן, ובסירה השנייה היה כריסטוף מצרפת. כריסטוף טייל עם אופניו, אותם הביא מצרפת. בכונותו לעבור את הגבול לסין, לרכב עד להסה, ומשם לקטמנדו. קוביאשי עבד בבנגקוק, ולקח חופשה כדי לבקר בלאוס. משפחתו גרה בטוקיו.

ההפלגה היתה מענגת. נהר האו יפהפה, מצדדיו מזדקרים הרים מכוסים בג'ונגל עבות. הנהר זרוע סלעים עם שיכוב כמעט אנכי (50-90°), שעליהם צומחים שיחים. הסלעים והשיחים משתקפים במי הנהר, והגלים שיוצרת הסירה שוברים את ההשתקפות בפסי רוחב. גדות הנהר זרועים כפרים, אותם ניתן לזהות מרחוק בזכות דקלי הקוקוס הצומחים בהם. המדרונות מכוסים בצמחיה עבותה, מניפות במבוק, עצי בננה, וצמחים נוספים שלא זיהיתי. בנהר היתה פעילות רבה ומרתקת. דייגים פרשו ואספו מכמורות. חלק מהדייגים היו ילדים צעירים מאד,

שהשיטו סירות עץ. ליד הכפרים רחצו ילדים במי הנהר, צהלו ונופפו בידיהם לשלום. הבנים היו עירומים, והבנות רחצו בנפרד, בחצאית. האובך הכבד הוסיף דרמטיות לנוף הנהדר. רוח קרירה ונעימה ליטפה את פני כשהסירה האיצה. צעירים עמדו במים כשפניהם מכוסים במשקפת, כנראה כדי לתפוס משהו מתחת למים. רבים ליקטו מהמים זהב ושאר אוצרות. המראה היה פסטורלי ונפלא.

אחרי שלוש שעות הפלגה הגענו למונג קואה, עיירה השוכנת על גדת נהר האו סמוך לשפך נהר הפק (Nam Phak). ממרפסת אכסניית נם או הפונה לנהר הזמינו אותי להכנס, וטיפסתי במעלה מדרגות העץ. חברה צעירים העובדים קשה קיבלו יום חופשה, חגגו אותו בבירות ואוכל, והזמינו אותי להצטרף. האנגלית של טנוסאי (Thanouxay) היתה טובה, ואני נהייתי לשוחח עימו. הרגשתי מעולה בחברת הלאים מכניסי האורחים, שופעי החום והלבביות.

מונג קואה קרובה לגבול הווייטנאמי, ואמרו לי שמעבר הגבול שם יפתח לזרים בסוף חודש מרץ 2007. בינתיים עברו בו רק מקומיים. רפסודה, שנגררה ע"י סירת דיג עם מנוע המחוברת במרכזה של הרפסודה, העבירה משאיות וכלי רכב אחרים עמוסים בסחורות בין גדות נהר האו. הווייטנאמים מגיעים לכאן כדי למכור סחורה בשוק. סירות קטנות העבירו אנשים, אופנועים וסחורות, הלוך ושוב. ילדים קטנים רחצו עירומים בנהר. בכל פעם שסירת הדיג הפעילה את המנוע כדי להזיז את הרפסודה, קפצו הילדים אל שובל הקצף שיצרה הסירה. בעודי שותה בירה במרפסת האכסניה, ניגש אלי מורה, והציע להדריך אותי בטרק. מונג קואה מהווה בסיס לביקור בכפרים של השבטים ההרריים האקה, והתאי דאם. שאלתי אותו אם אינו מלמד, והוא ענה שבמונג קואה יש 15 מורים, ויוצא לו ללמד כשעתיים ביום, כך שהוא מרשה לעצמו לצאת להדריך, והמורים האחרים שמחים למלא את מקומו.

מעט מאד תיירים מגיעים למונג קואה. בערב הגיעו למסעדת האכסניה שלושה ניו-זילנדים: טרייסי ומתיו, זוג נשוי, וג'רמי. שלושתם מטיילים יחד על גבי אופנועים. טרייסי ומתיו קנו את האופנועים בהאנוי שבווייטנאם, וג'רמי שכר אופנוע בווייטנאם כשהצטרף אליהם. מתיו אילף בעלי חיים לצרכים מיוחדים, כגון לשמוש בסרטים או פירסומות. טרייסי היא בהכשרתה מנהלת כוח אדם, ועבדה לאחרונה עם חיות, שם הכירה את מתיו. שניהם עזבו את העבודה, ויצאו לטייל בנובמבר 2006. ג'רמי הוא צולל מסחרי למשאבות נפט. ביליתי איתם ערב מהנה.

הסירה מטפסת במעלה נהר האו בכוח המנוע

למחרת בבוקר המשכתי בהפלגה צפונה בנהר האו עם קוביאשי לפונגסלי (ההטעמה במלרע). ככל שהצפנו הנוף היה יפה ועשיר יותר. האזור הררי ויער עבות מכסה כמעט את כל פני השטח. על המדרונות היתמרו צמחי במבוק ענפים, עצי בננה גבוהים, ויותר עצים עם פריחה לבנה. בנהר שטות גם רפסודות במבוק, כאשר האדם שעומד עליהן הודף את הרפסודה באמצעות מקל במבוק. בתקופה זו, החודש החמישי בעונה היבשה, פני המים נמוכים מאד. האשדות רדודים, ולתדהמתי הסירה פשוט טיפסה אותם בכוח המנוע, לעיתים עם סיוע של אחד הנוסעים שהדף את הקרקע באמצעות מקל במבוק. בקרבת הכפרים זרוע הנהר במחוללי זרם. הגרטור מונח על פירמידת במבוק, מי הנהר מסובבים מדחף המחובר במוט למחולל, וממנו יוצאים חוטים הפרושים עד לכפר. חופי הנהר בהקו ביופיים. ערימות של חול זהוב שנשחף, שקע, ונחשף כעת כשפני המים ירדו. שרכים ירקקים צמחו על הסלעים. החל משעות הצהרים, הנהר התמלא בילדים שהשתעשעו במי הנהר.

ההפלגה ארכה שבע שעות, במהלכה עצרנו מספר רב של פעמים. מקומיים עלו וירדו לאורך הנהר. הדהימה אותי התקשורת עם משיט הסירה. מי שממתין לסירה עושה תנועה קלה, ובעל הסירה מזהה את הבקשה שהסירה תאסוף אותו. המקומיים שקטים, אין צעקות ואין טרונות. כשבעל הסירה לא הצליח להתניע, איש לא פצה פה. אחד הנוסעים ניגש למנוע שבירכתיים, ובאמצעות מילים בודדות וסימנים תיקשר עם בעל הסירה שבחרטום.

ההפלגה הסתיימה בכפר באן הטסה (Ban Hatsa), ממנה עלינו בטנדר אל פונגסלי, היושבת בראש ההרים (1,400 מ'). בפונגסלי סינים רבים, כמו בעלת האכסניה בה שהייתי, הנשואה ללאי. בהתבוננות בחיי היומיום וריבוי הילדים בלאוס, למדתי משהו חדש. בלאוס לא משתמשים בחיתול, עם זאת התינוקות, שישבנם חשוף, תמיד נקיים ויבשים. אחת לכמה זמן מחזיקה אותם האמא מעל קערה בבית או אדמה בחוץ, ממלמלת 09...09...09... הגורם לתינוק להטיל את מימיו, ולקבל נשיקה מאמא.

בבוקר העפלתי 800 מדרגות אל הסטופה שבראש הר פופה (Phoufa). פונגסלי מורכבת מכפרים שונים, מסביבה נוף הררי, ועמקים משתרעים בצידיה. הראות היתה גרועה בגלל אובך סמיך. בחודשים מרץ ואפריל

עסוקים הלאים בשריפות יזומות, מסיבות שונות. חלקן, כפי שסיפרתי קודם, בגלל החלפת הג'ונגל הטבעי ביער משקי של עצי גומי. במקרים אחרים מתבצעת הכשרת שטחים חקלאיים ע"י בירוא ושריפה של היערות (Slash and burn). חלק מהשריפות הן כהכנה של שטחים לגידול אורז, שבהרים הגידול הוא חד פעמי. שריפות אחרות הן לחידוש היער, במחזוריים של 12 שנים. כל השריפות יוצרות ענן עשן שישב על ההרים, הראות היתה גרועה, והריח היה לא נעים.

ילדה בלבוש מסורתי ססגוני בדרך מפונגסלי

בערב אכלתי עם שני פולנים, לשניהם קוראים מיקאו (Michau), ובשמ חיבה מישו (כשמו של אבי). שניהם למדו, עבדו בעבודות פשוטות באירלנד ובארה"ב, וכך חסכו כסף לטיול. לטענתם אי אפשר לחסוך כסף בעבודה בפולין. ביליתי במחיצתם ערב נפלא.

הדרך מפונגסלי דרומה היתה יפהפייה אך קשה, ונמשכה שמונה שעות. יופייה הרשים במפגש האנושי ובנוף הנהדר. עברנו בין כפרי שבטים הרריים הלבושים בבגדיהם המסורתיים, וזו היתה חגיגה לעיניים. כובעים שונים ומשונים, עם שיבוץ שונה של מטבעות כסף. גם באוטובוס היה עליז: בני שבטים בלבוש ססגוני, תרנגולים שהושחלו בתוך גליל קלוע מבמבוק, כך שראשם נותר מחוץ לגליל, וקרקרו במהלך הנסיעה. לצדי הדרך עמדו ציידים, והציגו חיות שונות שניצודו. נהג האוטובוס עצר, וחלק מהנוסעים קנה חיות. החיות היו עדיין בחיים. הדרך היפה התפתלה, עלתה וירדה בין גבעות אינסופיות.

עם זאת הדרך היתה קשה. עד לצומת סינסי (Sinxai) מרבית הדרך לא היתה סלולה, ובעונה יבשה זו היתה מכוסה בשכבה עבה של חול קמחי. מכיוון שבדרך נסעו כלי רכב נוספים, הם העלו ענני אבק, שהציף את האוטובוס.

בנסיעות אוטובוס בלאוס הנהגים מרבים לעצור, ותמיד מוצעים דוכני אוכל ושתייה. בצומת סינסי, האוכל היחיד שנמכר היה שקיות צ'יפס ובשרים על האש. המחזה של החיות שניצודו בדרך לא הביא חשק לטעום מבשרים אלו. לשמחתי הרבה, שתי מקומיות שנסעו באוטובוס הזמינו אותי לחלוק את המאכלים שהביאו עימן, אורז דביק וחתיכות בשר מעושן. התרגשתי מהכנסת האורחים החמה.

מאודומסי המשכתי ללואנג נמתה. כשהגעתי שטפתי מעלי את החול הרב וכיבסתי את בגדי. בערב פגשתי בקפה אינטרנט את טרייסי, מתי וג'רמי מניו זילנד. החלטנו לנסוע יחד לאכול במסעדת The Boat Landing. האוכל היה משובח וטעים להפליא, והחברה נהדרת. ג'רמי הרכיב אותי למסעדה וממנה על אופנועו, והנסיעה היתה מפחידה. אנשים הולכים ונוסעים לאורך הכביש בחשיכה מוחלטת, וניתן היה לזהות אותם רק כשהיינו קרובים למדי. לשמחתי ג'רמי היה זהיר ולא רכב במהירות.

למחרת המשכתי להואסי (Huayxai). הנסיעה היתה בדרך חדשה, שעדיין לא נסללה במלואה. את מחציתה מימנו הסינים, והמחצית השנייה מומנה בידי התאילנדים, שכן היא מקשרת בין הגבול לסין הקרוב ללואנג נמתה, לגבול עם תאילנד בהואסי. החלקים הסלולים עלו באיכותם על כל כביש אחר בלאוס, אולם הקטעים הלא סלולים היו קופצניים והעלו ענני אבק, אשר חדרו גם כאשר חלונות האוטובוס היו סגורים. הדרך ארכה שבע שעות, במהלכה אירעו שני תקרים בגלגלי האוטובוס.

בהואסי פגשתי את ג'סיקה מגרמניה, מדי מצרפת ושייני מסיאטל וושינגטון. שקענו בשיחה על עתיד העולם. שייני מאמין שבתוך 4-5 שנים יורגש כזה מחסור בנפט, שלא נוכל להמשיך את החיים אליהם אנו מורגלים, לא נוכל לטוס לטייל, לא לייצר כלים... נבואה אפוקליפטית שחורה של סוף העולם. הוא מכר את כל רכושו, והחליט לנהוג כאילו אין מחר. מדי הצטרף לנבואה האפוקליפטית, ולידם הרגשתי מתונה בדעותי.

חווית הגיבון

ב-20 במרץ יצאתי לשלושה ימים של "חווית הגיבון" (The Gibbon Experience, <http://www.gibbonx.org>) בשמורת הטבע בוקאו (Bokeo Nature Reserve). בחווית הגיבון גרים בבקתות הבנויות על עצים, גולשים בכבלים מעל צמרות העצים, ומאזינים לצליל שירתם של הגיבונים.

הכניסה לאתר היתה נהדרת, שביל הוביל אותנו לעומק הג'ונגל הירוק, העשיר והסבוך. קיבלנו ערסלי גלישה, וגלשנו מצלע ההר אל בקתת העץ שלנו. הבקתות בנויות בגובה 40-50 מ' מהקרקע, על עצים בני יותר ממאה שנה. הבקתות מטופחות ומאובזרות. יש בהן פינה לישיבה עם שולחן נמוך, שרפרפים, וארזי מזון ובהם

חטיפים ופירות. בפינת המטבח כיוור, ברז, כלי אוכל, אמצעים להכנת קפה, תה, אובלטין (Ovaltine), אבקה להכנת משקה דומה לשוקו, המכיל לתת שעורה, קקאו, מי חלב וסוכר) וגזייה. מהברז יצאו מי מעיינות זכים טובים לשתיה. בנוסף יש בבקתה שלושה מפלסי שינה, עליהם פרושים מחצלות, מזרונים, שמיכות, כריות ותלויות כילות. כלי המיטה נקיים ורעננים. הכילה עשויה בד כותנה אטום, ויוצרת חדרון אינטימי וחמים. בבקתה פינה של שרותים, מקלחת וכיור רחצה, וקיבלנו גם מגבות נקיות. בלילה מאירים בנרות, והבקתה מצוידת בפנסים מתאימים. ארוחות הבוקר, הצהרים והערב הגיעו לבקתה בהעדרנו.

גלישה בכבל אל הבקתה שעל העץ
ב"חווית הגיבון"

בבקתה שלנו ישנו ברזאד וקרוליין מיוהנסבורג דרום אפריקה, וולי ממלבורן אוסטרליה, פיטר וג'יימי מוונקובר קנדה, קובי, ישראלי החי ביפן, ואני. בבקתה נוספת ישנו סיימון וג'ו מאנגליה, ובבקתה השלישית רביעייה מאנגליה. ס"ה היו בקבוצה שלנו 13 אנשים, בהרפתקה המכונה "קלאסית".

התנועה באזור השמורה ובין הבתים היא בכבלים, אליהם מתחברים באמצעות ערסלים, ועמם גולשים. הגלישה עצמאית, ללא מדריך, כך שניתן לגלוש כמה ומתי שרוצים. האזור הוא גבעי, הגובה נע בין 500-1500 מטרים, והגלישה היא בין מדרון אחד לאחר, מעל לצמרות העצים הצומחים בערוצים ובעמקים שמתחת. הכבלים הם מברזל, חד כיווניים, ומסומנים על-ידי סרט סימון צבעוני: גולשים בכבל הירוק, ומגיעים בכבל האדום. הכבלים הם באורך של עשרות עד מאות מטרים, כשהאורך ביותר הוא 400 מטרים. כשלא מצליחים להגיע בגלישה עד פלטפורמת הנחיתה, יש להתקדם בכוח הידיים, בהליכת זיקית. למדנו לשפר את הגלישה מבחינה אווירודינמית, גלשנו מהר יותר, ולמדנו להגיע עד לקצה. היה כיף כשהגלישה הסתיימה בעץ, ממנו ניתן היה להמשיך בגלישה לתחנה הבאה. במקומות שהגלישה מסתיימת במדרון היינו צריכים לטפס, כדי להגיע לעמדת יציאה גבוהה יותר.

קיבלנו הוראות למספר כללי התנהגות. למשל, ניתן להאזין למוסיקה רק עם אוזניות, כדי לא להשפיע על הסביבה; כדאי להמעיט בגלישות, שכן החיכוך בין אמצעי הגלישה לכבל הברזל יוצר זימזום, המברח את החיות (קיימת תוכנית להחליף את הכבלים בכבלים שקטים); רוחות חזקות מהוות סכנה בבקתת העץ. בד"כ סערות צפויות באפריל ובמאי בלילה; ברקים מסוכנים כאשר גולשים; יש להתפנות מבקתת העץ כשהרוח חזקה, או כשהפער בין הברק לרעם מגיע לשבע שניות. אם הפער בין הברק לרעם הוא שתי שניות, אסור להשתמש בכבלים.

איזה כיף היה לגלוש מעל צמרות העצים! תלויה באוויר, הרוח ליטפה את הפנים, והמראה מלמעלה היה מרהיב. גלשנו עד לחשיכה, אכלנו ארוחה דשנה, ושיחקנו בקלפי אונו (Uno) שוולי הביא. האווירה היתה עליזה ונהדרת. פיצחנו גרעיני חמניות, אכלנו פול מטוגן, שתינו קפה ואובלטין.

הבחנו בברקים באופק, והחבר'ה התחילו לספור את השניות בין הברק לרעם. המרווח הלך והתקצר, והחל דיון לגבי נטישת העץ. אני טענתי שהרבה יותר מסוכן לגלוש בחושך מאשר להשאר על העץ. האחרים חששו, ונכנסו ללחץ כשהמרווח התקצר לשבע שניות, אך נשארו על העץ. החל לרדת גשם. הגשם התגבר, והמרווח בין הברק לרעם הגיע לשתי שניות. טיפטוף הגשם על הסכך נשמע נפלא, הברקים קישטו את השמים, והרעמים הוסיפו

קוף הגיבון שחור לחיים

דרמטיות. הגשם הלך והתחזק, ומטח ברד החל לרדת. הבקתה נשארה יבשה, למעט זרזיפים שריססו את הפינות. היה זה מופע נפלא שהעצים את החוויה. לאחר כשעתיים נחלש הגשם, ופסק. מתענגים על האוויר הצח והריח שלאחר הגשם המשכנו לשחק קלפים עד קרוב לחצות.

הגיבונים שרים בבוקר, בין השעות 6:00-8:00, ואז ניתן לראות אותם. כששמענו אותם בבוקר, התארגנו ורצינו להגיע אליהם, אך לא הצלחנו לראותם. אכלנו ארוחת בוקר וגלשנו בטירוף ברשת המסועפת של הכבלים. למדנו את הטופולוגיה של רשת הכבלים, ומדדנו את הזמן שלוקח לגלוש בכל סיבוב, כדי למקסם את הגלישה עד לחשיכה. פיטר וג'יימי הלכו לקרוא למדריכים, וביקשו שיקחו אותנו לבית החמישי. בטרק גלשנו מעל צמרות העצים, וגם הלכנו קטעים בג'ונגל. חלפנו על פני הבקתה הרביעית הנטושה, משום שעכבישים החלו לאכול את מרכז העץ, ולא בטוח לשהות בה.

כשהגענו לבית החמישי התנפלנו על הפיצוחים, האורז והפירות שמצאנו במקום: קלמנטינות, אבטיח, אננס ופפיה. הבקתה החמישית היתה החדשה

והגדולה ביותר. כדי לבנותה נדרש חודש על מנת לבנות את השלד, ועוד שלושה וחצי חודשים כדי לצייד אותה באיזורים המתאימים לתיירים. הבקתה משמשת את ההרפתקה המכונה "מפל המים".

הדרך חזרה הייתה דרך ג'ונגל סבוך ופלגי מים. צמחי הבמבוק נהדרים, דקלים מסוגים שונים, צמחי הל, והכל בתוך סבך של מטפסים המתפתלים על גזעי העצים, ושרשים התלויים באוויר.

קוף הגיבון שחור לחיים

בבוקר הבא היינו מנוסים יותר. כולם היו מוכנים עם ערסלים, וברגע שהמדריך שמע את הגיבונים, יצאנו בגלישה לאותו כיוון. הגיבונים שרים ואז משתתקים. השיטה היתה להתקדם במהירות כשהם שרים ומרעישים, ולקפוא כשהם משתתקים. הפעם זה עבד, והצלחנו לראות מספר פריטים משתעשעים ותלויים על הענפים. הגיבון הוא חיה קטנה ומאד ביישנית. משפחות הגיבון הן טריטוריאליות. באזור הביקור של חוות הגיבון 11 משפחות החיות בצמרות העצים, ובכל השמורה כארבע מאות פריטים. האוכלוסייה נמצאת בגידול. בשמורה חיים גם פילים ובפלו פראיים.

מטרת הפרויקט "חווית הגיבון" היא להגן על יער הגשם. כריתת עצים, צייד חיות, וחקלאות הבריוא ושריפה, הורסים את היערות על האוכלוסייה הגרה בהם. שמירה על היער וביקור בצמרות העצים יוצרים הכנסה הזזה בכל שנה להכנסה מכריתת עצים, שהיא חד פעמית. את הפרויקט יזם ומנהל צרפתי, ובמשך שלוש שנים הוכיח הפרויקט שניתן להשיג שמירה על הטבע באמצעות צוות מקומי. לפרקים הלאומיים של לאוס אין פקחים או סיורים יומיים להגנה על הטבע. רק פקחי היער של שמורת בוקאו מקבלים משכורת, הממומנת במלואה מהכנסות חוות הגיבון. הפקחים עובדים 24 שעות ביממה, ומפקחים על 25% מתוך 1,230,000 קמ"ר של שמורה.

התוכנית היא לבנות בקתת עץ לכל אחד מ-12 הכפרים בתוך ובשולי שמורת בוקאו, ולהעביר את הפרויקט לידי המקומיים. הכפריים רוצים להשתתף בפרויקט. כל כפר אחראי לבקתה שבנה, ונהנה מהכנסתה. בקתות העץ נבנו בגבולות השמורה, באזור שמסביב ליער העתיק, כך שמרכז היער נשאר מוגן וללא התערבות אדם. המטרה היא שהמקומיים יפקחו ויגנו על היער מפני כריתת עצים. ממשלת לאוס הציבה עדיפות גבוהה לשמירה על הסביבה. צוות הפרויקט מוכיח ששמירה על היער העתיק יכולה להיות פעילות רווחית עבור כולם. הכפריים יכולים לחיות מסביבתם הייחודית מבלי להרוס אותה, על-ידי כך שהם שומרים על היער ומעבדים את השטחים השטוחים באזור הנמוכים. הפרויקט מספק לחקלאים טרקטור חינום, כדי לסייע בייצור מערכת תעלות השקיה, כתחליף לחקלאות הביעור. הכפריים לוקחים חלק פעיל בפרויקט בדרכים שונות, פקחים, מדריכים, בוני הבקתות וספקים. מרבית האוכל מסופק ע"י מקורות מקומיים.

נכון שהגלישה מבריחה את החיות, אך לא עמדנו בפיתוי. בבוקר האחרון המשכנו לגלוש מאור ראשון ללא הפסקה, החברה ביימו צילומים, אכלנו ארוחת בוקר נהדרת, ועזבנו את גן העדן שבצמרות העצים. ביציאה פגשתי את טרייסי, מתיו וג'רמי שעמדו להתחיל את שלושת ימי החוויה. היה כיף לפגוש אותם שוב.

בדרכנו חזרה להואסיי פגשנו צרפתי, חבר של מנהל הפרויקט, אשר השלים את סקרנותנו לגבי אופן הנחת הכבלים. הכבלים מברזל כבדים מאד, הם הועברו בקטעים המישוריים ע"י סוסים, ובתוך הג'ונגל נישאו על-ידי אנשים. הכבל נקשר בצד אחד, והונח על-ידי אנשים שהלכו בתחתית הג'ונגל אל הצד השני. לאחר החיבור בצד השני, השתמשו במכשיר אשר אוסף, מרים ומותח את הכבל. כדי למתוח את כבל 400 המטרים נדרשה עבודה של חמישה לאים במשך חמישה ימי עבודה מלאים.

סיומו של טיול מדהים

בבוקר ה-23 במרץ חציתי את המקונג בסירה קטנה, הגעתי לצ'אנג קונג (Chiang Khong) שבתאילנד, ובכך השלמתי 29 ימים בלאוס.

הרהרתי באנשים הייחודיים שפגשתי, קשיי השפה, הצבעוניות, הרבגוניות, החיים השלווים בכפרים הבנויים קש ועץ, והג'ונגלים הפראיים. היה גדול!

נספח - טבלת פעילויות ועלויות

מסלול הטיול שלי אינו אופטימלי, למשל כי לא תכננתי מראש את "חווית הגיבון". עם זאת אפשר להעזר במידע על הפעילויות, ולקבל מושג לגבי העלויות.

	Date	Place	Hotel	פעילויות
in Laos	22.2	Hualamphong Train Station > Night Train to Nong Khai		<ul style="list-style-type: none"> - שרות אוטובוסים לתחנת הרכבת: 150 בהט - רכבת ב-20:45, 12 שעות, \$11, לקשור את התרמיל בלילה ברכבת - טוק-טוק לגבול התאילנדי: 30 בהט - אוטובוס לגבול הלאי: 15 בהט - ויזה לחודש: \$30 + מס כניסה 10 בהט
1	23.2	Vientiane	Vannasinh GH, 51 Phnom Penh road, north-east to the museum, \$7	<ul style="list-style-type: none"> - טוק-טוק לויינטיאן: 75 בהט - להחליף כסף לשטרות של Kip 20,000 - בבוקר: שוק מקורה - עליה לגג שער הניצחון לתצפית - ביקור במקדש Pha That Luang אהה"צ, פתוח עד 16:00, ב-20:30 ריקודי עם מסורתיים - סאונה במתחם המקדש Wat Sok Pa Luang - שוק הלילה Dong Palan, לגדותיהן המזרחיות של Nong Chan Ponds
2	24.2	Vang Vieng	Dokkhoun 2 GH, \$4	<ul style="list-style-type: none"> - אוטובוס משוק הבוקר החל מ-7:00, 3 שעות, \$3 - שיט אבובים
3	25.2	Vang Vieng		<ul style="list-style-type: none"> - טיול אופנים בכפרי הסביבה ובמערות Poukam - 3 ק"מ צפונה ליד מערת Tham Lom ספורט מים: אומגה, קפיצות למים
4	26.2	Vang Vieng		<ul style="list-style-type: none"> - שוק בבוקר: 2 ק"מ צפונית לעיירה - הקרנת סרטים במסעדות שברחוב לואנג פרבנג
5	27.2	Luang Prabang	Saylom Khemkhong GH, 30 Ban Wat Thath Souliyavongsa Rd, \$6	<ul style="list-style-type: none"> - אוטובוס ב-9:00, 6 שעות, \$10 - 8:00-14:00 שיט למערה Pak Ou - בכביש על הנהר 150 מ' צפונה מבית חב"ד, \$3+\$2 כניסה - 11:00-17:00 טנדר למפלי המים Kwangxi - בכביש על הנהר 150 מ' צפונה מבית חב"ד, \$3+\$2 כניסה - 8:00-11:00, 13:30-16:00 - המוזיאון הלאומי - בזריחה מצעד נזירים המבקשים אוכל - בערב בימים ב,ד ושבת: ריקודי עם לאים בחצר מוזיאון ארמון המלך
6	28.2	Luang Prabang		
7	1.3	Luang Prabang		
8	2.3	Luang Prabang		
9	3.3	Luang Namtha	Zuela GH, opposite post office, \$6	<ul style="list-style-type: none"> - אוטובוס ב-9:00, 9 שעות, \$8 - לשכור אופניים \$2 ליום: Ban Nam Dee, ייצור נייר מבמבוק - טרקים של פרויקט נמהא - לפני שקיעה: אזור מקדש Wat Luang Kone (קשה למצוא את הדרך חזרה בחושך) - ספא (סאונה ומסג') באוויר הפתוח, בהמשך הרחוב של מסעדת פנדה, 14:00-21:00
10	4.3	Luang Namtha		
11	5.3	Luang Namtha		
12	6.3	Luang Namtha		
13	7.3	Muang Sing	Adima GH 081-212372, 030-5110335	<ul style="list-style-type: none"> - אוטובוס למונג סינג החל מ-8:00, שעתיים וחצי, \$2 - שוק הבוקר מול תחנת האוטובוס - מפה באדימה - לטייל בין הכפרים שבסביבה - טרק או אופניים במשרד התיירות, \$2 ליום - אוטובוס לאודומסי, 4 שעות, \$5
14	8.3	Muang Sing > Luang Namtha > Oudomxai		
15	9.3	Oudomxai > Nong Kiaw > Muang Ngoi	Vita GH, \$2	<ul style="list-style-type: none"> - אוטובוס מאודומסי לנון קיאו ב-9:00, 4 שעות, \$3.5 - סירה מנון קיאו למונג נוי ב-14:00, שעה וחצי, \$2 - טרק לכפרים בסביבה, לקחת מפה במסעדת
16	10.3	Muang Ngoi		

מס' יום	Date	Place	Hotel	פעילויות
17	11.3	Muang Ngoi		Sengdala Bakery
18	12.3	Muang Ngoi		
19	13.3	Muang Ngoi		
20	14.3	Muang Khua	Nam Ou GH & Restaurant	- סירה בשעה 9:00, 3 שעות, \$12
21	15.3	Phongsaly	Yuhoua GH, \$2	- סירה בשעה 9:00, 7 שעות, \$8 - טנדר מ-Hatsa, שעה, \$1 - עליה לסטופה ב-Phoufa
22	16.3	Phongsaly		
23	17.3	Oudomxai >	Manychan GH, \$5	
24	18.3	Luang Namtha		
25	19.3	Houayxai	Friendship GH, \$4	- אוטובוס ב-9:30, 7 שעות, \$7
26	20.3	The Gibbon Experience		- שלושה ימים, שני לילות, \$140
27	21.3	The Gibbon Experience		
28	22.3	Houayxai	Friendship GH, \$4	
29	23.3	Chiang Mai	Julie GH, 160 Baht	- אוטובוס בשעה 9:00, 7 שעות, 272 בהט
	24.3	Chiang Mai		- טרק
	25.3	Chiang Mai		
	26.3	Night bus to Bangkok		- 300 בהט
	27.3	Bangkok	New Siam I, 270 Baht	- China Town - שוק הלילה בפטפונג, שוק הפרחים בלילה (Teves Market)
	28.3	Morning flight: 8:35		